

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 13.

Fredagen den 7 februari.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 31 nästlidna januari och den 1 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 62, angående driftkostnader under år 1920 för statens domäner; och

nr 58, angående beredande av medel för färdigställandet av torpeder till jagarna Wrangel och Wachtmeister.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Herr talmannen gav härefter ordet till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet *Schotte*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Med kammarens bifall har herr *Schotte* ^{Svar & interpellation.} Lindman till mig framställt två frågor, berörande de under mars månad innevarande år infallande kommunala valen.

Dessa två frågor lyda sålunda:

1) Anser herr statsrådet, att på fullt lagenlig väg möjlighet har tryggats åt samtliga röstberättigade i Sverige att vid den första tillämpningen av de utökade kommunala rösträttsbestämmelserna avge sin röst inom en på rimligt avstånd från bostaden belägen vallokal och med minsta möjliga tidsutdräkt?

2) Om så icke är förhållandet, har Kungl. Maj:ts regering för avsikt att förelägga riksdagen sådant förslag till åtgärder för underlätande av deltagande i valen, varigenom nödvändiga indelningar i valdistrikt må kunna på fullt laglig väg genomföras?

Jag ber nu att få upptaga dessa frågor till besvarande.

I sitt utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts till 1918 års urtima riksdag avlätna proposition om ändrad lydelse av vissa delar av kommunalförordningar föreslog tredje särskilda utskottet bland

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 13.

**Svar å
interpellation.
(Forts.)**

annat, en del ändringar beträffande bestämmelserna om de kommunala röstlängderna å landsbygden, med vars förhållanden allena jag nu till en början sysselsätter mig. Sålunda föreslogs, att särskild röstlängd på grundval av mantalslängderna för år 1918 och med tillämpning av de nya bestämmelserna angående rösträtt och röstgrund, skulle uppläggas så tidigt, att den kunde företagas till justering å stämma å sådan tid i mars månad 1919, att längden vunne tillämpning vid de landstings- och kommunalfullmäktig- samt municipalfullmäktigeval, som skulle äga rum under mars månad 1919. Enligt vad som vidare föreslogs, skulle närmare föreskrifter i avseende å röstlängdernas uppläggande och om skyldighet för vederbörande myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas av Kungl. Maj:t.

Utskottets förslag i nu förevarande delar bifölls av riksdagen.

Riksdagens nämnda beslut innebar, jämte en betydande utsträckning av den kommunala rösträtten, att röstlängderna, i anslutning till vad gäller samma längder för andra kammarvalen, skulle upprättas av häradsskrivarna å landet. Då varje häradsskrivardistrikt omfattar ett avsevärt antal kommuner och innehåller en folkmängd av 30—40.000 personer, blev det nödvändigt att noga tillse, att häradsskrivarna bereddes tillräcklig tid att fullgöra det tidsödande och omfattande arbetet med röstlängdernas upprättande.

För att inom civildepartementet biträda vid utarbetande av de närmare föreskrifter i avseende å längdernas upprättande m. m., vilka, enligt vad nyss nämnts, skulle ankomma på Kungl. Maj:t, tillkallades av mig enligt bemyndigande sakkunniga och med frågans behandling inom utskottet förtrogna personer. Dessa sakkunniga, vilka ofördröjligen påbörjade utförandet av det dem sålunda anförtrodda uppdraget, avlämnade ett den 24 december 1918 dagtecknat förslag till bestämmelser i ämnet. Detta förslag föredrogs i konselj den 31 december 1918, varvid beslöts utfärdande av kungörelse med föreskrifter i avseende å uppläggande under år 1919 av vissa kommunala röstlängder m. m. Denna kungörelse utkom från trycket den 8 januari 1919 och är i allt väsentligt byggd på de sakkunnigas förslag. Den största möjliga skyndsamhet har således ägt rum vid detta ärendes beredning och behandling.

Vid besvarande av interpellantens anmärkningar mot innehållet i den nyssnämnda kungörelsen, skall jag först uppehålla mig vid *landskommuner med ett invånarantal av 10,000 och därunder*.

Kungörelsen innehåller i denna del stadgande därom, att röstlängderna till marsvalen skola uppläggas efter den indelning av kommun i valkretsar eller valdistrikt för val av fullmäktige eller i valdistrikt för landstingsmannaval, som gällde vid tiden för kungörelsens utfärdande eller med andra ord den 31 december 1918. En indelning i valdistrikt, som tilläventyrs i januari eller februari i år beslutits eller kunde beslutas, kan enligt kungörelsen ej vinna tillämpning för nu förevarande röstlängders upprättande och således ej heller ligga till grund för marsvalen utan först för blivande ordinarie röstlängd och därå grundade val. Av kungörelsens rubrik och hela avfattning fram-

går oförtydligt, att kungörelsen blott gäller marsvalen och vidare, att den ingalunda, som herr Lindman synes vilja påskina, innebär något hinder för kommunerna att enligt kommunalförordningen för landet besluta om distriktsindelning. Då riksdagen åt Kungl. Maj:t uppdragit att i avseende å röstlängdens upprättande meddela sådana bestämmelser, som möjliggjorde, att valen kunde äga rum å bestämd tid, måste det i god tid bliva klart vilka valkrets- eller distriktsindelningar, som skulle ligga till grund för häradskrivarnas arbete med röstlängdernas upprättande, vilka, där valkrets- eller distriktsindelning skulle tillämpas vid valen, tydligen måste uppläggas valkrets- eller distriktsvis. Och av gällande författningsbestämmelser samt ovan nämnda sakkunnigas utredning var det uppenbart, att röstlängdernas upprättande i behörig tid äventyrades, om andra än redan nu gällande distriktsindelningar skulle avvaktas.

Swär å
interpellation.
(Forts.)

Man hade uppenbarligen att välja mellan att vinna sådan tid för vallängdernas upprättande, att de med visshet kunde påräknas allestädes vara färdiga till användande vid marsvalen eller att äventyra detta genom att, såsom interpellanten synes ansett riktigare, lämna kommuner frihet att enligt behag ordna med distriktsindelning, avsedd att tillämpas jämväl för marsvalen. Det förstnämnda förfaringssättet var det enda, som kunde ifrågakomma.

Därest nya beslut om distriktsindelning medgivits att gälla även för marsvalen hade man haft att räkna med möjligheten, att 875 kommuner — så många äro nämligen kommunerna med folkmängd mellan 10,000 och 1,500 invånare — kunnat fatta beslut om valdistriktsindelning, och under tiden skulle häradskrivarna ej kunnat påbörja utskrivningen av röstlängd för dessa landskommuner med en folkmängd utgörande 71 % av samtliga landskommuner. Det är uppenbart, att man härmed kommit in på de rena omöjligheternas område.

Nu kan man fråga, huruvida icke tiden för häradskrivarnas arbete med röstlängden blivit i kungörelsen den 31 december 1918 alltför rundligt tillmätt och huruvida icke genom inskränkning av denna tid *vissa* möjligheter i allt fall kunnat hava beretts åtminstone de folkrikaste eller vidsträcktaste kommunerna att vinna indelning i valdistrikt för marsvalen. Enligt min mening har emellertid tiden *icke* för rundligt tilltagits — jag återkommer i annat sammanhang till de kommuner om över 10,000 invånare, som *måste* indelas i valkretsar och som också beretts tid därtill. Vid bestämmande av den tid, som för röstlängdens upprättande i kommuner med 10,000 invånare och därunder borde tillmätas häradskrivarna, gällde det först att bestämma den tid, då röstlängderna borde vara avlämnade för att kunna komma till användning vid landstingsmannavalet den 25 mars, vilket var det val, som, redan till dagen i lag bestämt, kunde antagas i regel bliva det första val, som skulle ifrågakomma, medan fullmäktige- och municipalfullmäktigevalen i allmänhet kunna antagas bliva utsatta till tiden mellan landstingsmannavalet och den 1 april. Tiden för avlämnande från häradskrivarna av röstlängden sattes, på de sakkunnigas förslag, till *den 6 mars*. Denna dag är också uppenbart den sista, som kunnat bestämmas för röstlängdsavlämnandet. Enligt 65 § i

Svar å
interpellation.
(Forts.)

kommunalförordningen för landet skall röstlängd under 14 dagar, räknade från uppläsandet av kungörelsen om röstlängden från predikstolen, hållas tillgänglig för granskning. Med antagande att röstlängden är avlämnad den 6 mars, kan kungörelsen om densamma uppläsas söndagen den 9 mars och således 14 dagar hinna förflyta till landsningsmannavalet den 25 mars. Själva justeringen kan ju ske samma dag som nämnda val äger rum och före dettas företagande.

För röstlängdens upprättande hade häradskrivarna nått och jämt 8 veckor från det föreskrift därom givits dem genom den ifrågavarande den 8 januari publicerade kungörelsen. Denna tid var oundgängligen behöflig i de större och folkrikare häradskrivardistrikten; och arbetsbördan i dessa distrikt måste bli normgivande för de allmänna föreskrifterna. Enligt vanlig praxis hos länsstyrelserna hade knappast heller förelegat möjligheter att få indelning i valdistrikt beslutad och tillämpad vid marsvalen. Länsstyrelserna pläga företaga frågan om fastställande av distriktsindelning först sedan vederbörande kommuns beslut vunnit laga kraft, d. v. s. 30 dagar från justeringen, och sedan i allmänhet förordna, att distriktsindelningen skall tillämpas från viss tid, antingen åtskilliga månader framåt eller så bestämt, att länsstyrelsens beslut därförinnan kunnat vinna laga kraft — således ytterligare minst 30 dagar. Med tillämpning härav skulle, om till exempel januari månad inrymts för vederbörande kommun att besluta om distriktsindelning, man kommit fram till de allra sista dagarna av mars, innan det fastställda beslutet kunde komma i tillämpning. Upprättande och avlämnande från häradskrivarna av röstlängd till den 6 mars var härmed helt enkelt en omöjlighet. Nu kanske invändes, att man till äventyrs kunnat bereda sådan möjlighet till distriktsindelning genom att förordna, dels att länsstyrelserna icke ägde avvakta, att kommunens beslut om distriktsindelning vunnit laga kraft, dels ock att länsstyrelsens fastställande av sådan indelning skulle vinna omedelbar tillämpning och således icke först när detta fastställande vunnit laga kraft. Den utvägen var ju tänkbar, och det är möjligt att man därmed i enstaka fall skulle vunnit en distriktsindelning, som hunnit tillämpas vid marsvalen, men åtgärden att meddela länsstyrelserna föreskrifter av antydd art i deras ämbetsförvaltning befanns vid närmare övervägande tveksam till sin laglighet och i allt fall förbunden med vanskligheter. Kungl. Maj:t ville därför ej heller inlåta sig på utfärdande av dylika föreskrifter; hur man än ställde sig, hade det hela lätt kunnat, för att använda ett av interpellanten begagnat uttryck, resultera i en »allmän villervalla». Den enda klara och säkra vägen var den av Kungl. Maj:t i kungörelsen den 31 december 1918 befrädda; de där meddelade bestämmelserna äro tydliga och lätta att tillämpa och de *betrygga, att behöriga röstlängder skola finnas tillgängliga vid marsvalen.*

Att en vidsträcktare distriktsindelning inom de kommuner, varom nu är fråga, för marsvalen inneburit en lättnad för valmännen, medges gärna; men att öppna denna möjlighet har, såsom jag tror mig ovederläggigen hava visat, varit ogörligt. Däremot böra lättnader för valmännen kunna vinnas på andra områden varom jag får tillfälle

här nedan vidare uttala mig. Uppmärksammas må också, att *röstning genom fullmakt* fortfarande får äga rum, och att denna nu, på riksdagens initiativ *just för marsvalen* utsträckts, så att, förutom hittills gällande fullmakt, även äkta makar på grund av fullmakt äga rösta för varandra. Tydligt är, att genom denna anordning antalet av de vid valen personligen tillstädeskommande blir väsentligen mindre, än eljest skulle bliva fallet. Att märka är ock, att om kommun för landstingsmannaval indelas i särskilda valdistrikt, denna indelning utan vidare gäller för val av kommunalfullmäktige; och är så för närvarande fallet i nära ett 50-tal landsbygdskommuner.

Möjligheterna att inrymma tid för ny distriktsindelning av kommuner jämväl vid marsvalen hade tvivelsutan varit helt andra och större än nu, om Kungl. Maj:ts förslag till urtima riksdagen vunnit riksdagens godkännande, enär enligt detta förslag, bland annat, fullmäktig-institutionen ej var så utsträckt, som nu blivit fallet enligt riksdagens beslut, och, framför allt, röstlängdsupprättande skolat ske genom de kommunala myndigheterna för varje kommun och ej äga rum för de många kommuner omfattande härads-skrivaredistriktet och genom *en* persons försorg, härads-skrivarens.

Vad härefter beträffar de *landskommuner, vilkas invånarantal överstiger 10,000*, så och då i § 29 mom. 1 i kommunalförordningen för landet stadgas, att dessa kommuner *skola* för val av kommunalfullmäktige indelas i valkretsar; måste visserligen å ena sidan tid härför inrymmas, men å andra sidan tillses, att denna tid bleve den kortast möjliga, så att röstlängdsupprättandet ej äventyrades.

I § 3 mom. 2 av förberörda kungörelse intogs därför en bestämmelse av innehåll, att dylika kommuner skulle, där ej så redan skett, jämlikt förstnämnda lagrum för val av kommunalfullmäktige indelas i valkretsar och, där så erfordrades, jämväl i valdistrikt. För det fall att i kommun av nu förevarande storlek kommunalfullmäktige hittills ej funnits, men kommun för val av landstingsmän är fördelad i valdistrikt, meddelades, enligt de sakkunnigas förslag, föreskrift för kommunerna och länsstyrelserna att vid indelningen för fullmäktigval endast, då verkligt tvingande skäl föreläge, frångå den indelning som för närvarande gällde beträffande val av landstingsmän. Då sistnämnda indelning frånginges vid valkretsindelningen för fullmäktigval, borde företagas motsvarande ändring i distriktsindelningen för landstingsmannaval, enär en och samma röstlängd skulle komma till användning vid båda valen.

I detta sammanhang må nämnas, att antalet landskommuner med över 10,000 invånare den 1 januari 1918 utgjorde 24. Av dessa hade allenast 4 infört fullmäktigsystem. För dessa behövde ingen ändring ske beträffande valkrets- eller valdistriktsindelning. De övriga 20 måste däremot, då fullmäktigsystem nu skulle införas, fördelas i valkretsar. Av dessa 20 voro emellertid 14 vid 1916 eller 1918 års landstingsmannaval indelade i valdistrikt för dylika val, och beträffande nämnda 14 kommuner gäller följaktligen det nyss berörda stadgandet i kungörelsen, att valkretsindelningen för val av kommunalfullmäk-

Stvar &
interpellation.
(Forts.)

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

tige skulle så vitt möjligt ansluta sig till indelningen för val av lands-
tingsmän. Det var således blott 6 kommuner, som behöfve fatta be-
slut om valkretsindelning.

Interpellanten har vänt sig mot att i kungörelsen för det fall, att
indelning i valkretsar för fullmäktigval måste komma till tillämp-
ning, stadgats viss tid, inom vilken kommunalstämman skall hållas
för fattande av beslut om sådan indelning. Som tidigare antytts, har
emellertid Kungl. Maj:t, på grund av det förut berörda bemyndigandet
i övergångsbestämmelserna till de nya lagarna haft skyldighet att
vidtaga de åtgärder, som krävdes, *för att röstlängderna skulle bliva
i behörig ordning och tid upprättade.* Och för sådant ändamål var det,
såsom också av de sakkunniga framhållits, av nöden att stadga viss
kort tid, inom vilken beslut i ärendet skulle av kommunalstämman
fattas, för att detsamma skulle kunna komma i tillämpning vid läng-
dens för marsvalen upprättande.

Vad jag tidigare anfört rörande indelning i valdistrikt av kom-
muner med 10,000 invånare och därunder, visar också klart, att tid
för den obligatoriska valkretsindelningen i kommuner om över 10,000
invånare måst föreskrivas och denna tid sättas till kortast möjliga.

Interpellanten anmärker nu, att förevarande kungörelse, som utkom
från trycket den 8 januari 1919 i de flesta fall blivit för vederbörande
i kommunerna bekant först efter den dag, den 15 januari, då i de kom-
muner, där ny indelning i valkretsar enligt bestämmelserna i kungö-
relsen skulle äga rum, kommunalstämma för besluts fattande senast
bort hållas. I detta hänseende må nämnas, att länsstyrelserna i de
län, där ifrågavarande kommuner äro belägna, genom telegram, av-
sända den 7 januari 1919, erhållit underrättelse om, vad kommunerna
hade att i förevarande hänseende iakttaga, samt anmodats att härom
meddela de kommunala myndigheterna underrättelse. Interpellantens
farhåga, att stadgandet i fråga för sent blivit för vederbörande be-
kant, torde sålunda vara ogrundad. På sätt jag nyss i annat samman-
hang anförde, var det allenast 6 kommuner, som i följd av nu berörda
föreskrift måste före den 15 januari 1919 företaga distriktsindelning
för kommunalfullmäktigval. Till söndagen den 12 januari, då kom-
munalstämman för sådant ändamål borde hinna pålysas och hållas,
böra dessa kommuner hava bekommit fullt tillräckligt besked om vad
de hade att iakttaga i förevarande hänseende.

På grund av det anförda anser jag, att i fullt lagenlig ordning
föreskrifter meddelats därom, i vilka fall och på vad sätt indelning av
landskommunerna i valkretsar och valdistrikt kunde vinna tillämpning
vid uppläggande av de röstlängder, som skulle ligga till grund för
marsvalen 1919.

Kunde man således icke i större omfattning tillgodose valmännens
bekvämlighet genom indelning i valkretsar och valdistrikt av kommu-
nerna för marsvalen, så hade regeringen å andra sidan klart för sig,
att *alla rimliga åtgärder för själva valförrättningens underlättande*
borde ifrågasättas. Allt som hänförde sig till själva denna förrätt-
ning behöfve nämligen icke bliva ordnat redan strax i början av året,
utan kunde anstå någon tid, vilket var så mycket nödvändigare, som

för antydda åtgärder erfordrades författningsändringar, till vilka medverkan från riksdagen måste sökas. I sådant syfte har också, som bekant, *särskild proposition förelagts riksdagen om sättet för valens förrättande*; och kan i anledning härav vederbörande utskott och riksdagen utfinna anordningar, som ytterligare kunna påskynda valförrättningarna och underlätta valen för valmännen, måste detta givetvis hälsas med tillfredsställelse.

Svar å
interpellation.
(Fort.)

Efter det genom inhämtade upplysningar också blivit klart, att de olika marsvalen i de större kommunerna endast med största svårighet kunde medhinnas å en och samma dag, har regeringen beslutat till riksdagen *avläta proposition om, att dessa val skola i vissa fall utsättas till två på varandra följande dagar*, och hoppas jag att denna proposition redan under morgondagen skall kunna avlämnas till riksdagen.

Utöver vad sålunda föreslagits och kommer att föreslås, kunna några åtgärder från regeringens sida i det av interpellanten avsedda syftet icke påräknas.

Jag har i mitt svar till interpellanten sysselsatt mig allenast med förhållandena på *landsbygden*. I *städerna* varest distriktsindelning redan föreligger i de fall, då sådant kan anses nödigt, kommer enligt min mening inga svårigheter för valmännen att föreligga, därest praktiska anordningar vid själva valförrättningarna komma till användning.

Slutligen önskar jag giva uttryck åt den mening, att de svårigheter, som tilläventyrs på en eller annan ort å landsbygden kunna föreligga för valmännen att mangrant deltaga i marsvalen, betydligt överdrivas. Svårigheterna torde i allmänhet, med hittills vidtagna och ytterligare föreslagna eller i utsikt ställda lättnader samt med praktiska anordningar från valförrättarnas sida, kunna undanröjas. I varje fall hava, enligt min mening, alla de möjligheter blivit utnyttjade, som härutinnan under befintliga förutsättningar förelegat.

Vidare yttrade:

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra mitt tack för det svar han lämnat, och jag tackar honom för att han under de två sista veckorna låtit rörande föreliggande spörsmål verkställa en så pass vidlyftig utredning som den han nu lämnat i det avgivna svaret.

Anledningen till att jag bragte denna fråga på tal var den, att jag anser det vara av utomordentlig vikt, att när röstretten har utsträckts så, som fallet är genom den sista författningsreformen, är det också alldeles nödvändigt att man bereder de röstberättigade tillfälle att få avgiva sina röster.

Jag har trots mig finna, att uti den kungl. kungörelse, som utfärdades den 8 januari, ligger icke blott ett underlättande av detta utan snarare ett försvårande vid avgivande av de röstberätti-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

gades röster. Nu gläder det mig att höra, att civilministern uti den utredning, han lämnade i sitt svar, meddelat, att ett visst förslag skall lämnas i en kungl. proposition, som redan under morgondagens lopp skall avlämnas till riksdagen, beträffande de större kommunerna, men därmed är saken icke hjälpt, när det gäller alla andra kommuner och då särskilt kommunerna på landsbygden.

Om jag nu uppfattade innehållet i det svar, som civilministern lämnade, rätt, hänvisade han till ett beslut vid urtima riksdagen på grund av tredje särskilda utskottets betänkande om en del ändringar i de kommunala röstlängderna på landsbygden, och han talade om huru detta nu skulle komma att gå till genom att dessa längder skulle upprättas av häradskrivarne o. s. v. Han sade, att de måste ha tillräcklig tid därmed. Ja, naturligtvis skola häradskrivarne ha tillräcklig tid för att upprätta dessa längder. Det är en sak, men en annan sak är, att den omständigheten väl i och för sig icke kan få utgöra något hinder för att icke folket skall få tillfälle att rösta enligt dessa röstlängder. Det kommer man icke, herr civilministern, att få göra, såsom det nu kommer att gå till. Enligt min uppfattning borde Kungl. Maj:t rett ut denna fråga på ett tidigare stadium, innan Kungl. Maj:t framlade sin proposition till den urtima riksdagen. Men vi veta alla uti vilken hast denna proposition kom till, och det var naturligtvis icke tid att tänka på en sådan sak som distriktsindelningen i de stora kommunerna, en indelning, som enligt min uppfattning måste och borde vara fullkomligt nödvändig med Kungl. Maj:ts förslag till urtima riksdagen. Nu är det givet att därför att man måste bereda häradskrivarna tillräcklig tid att upprätta dessa längder man å andra sidan icke får säga, att Kungl. Maj:t har någon rätt eller befogenhet — och för övrigt icke bör — hindra kommunerna från att företaga indelning i valdistriktet. Civilministern yttrade, att enligt vanlig praxis Konungens befallningshavande brukar företaga frågan till behandling om indelningen först efter det att beslutet vunnit laga kraft. Ja, det är ganska riktigt, att Konungens befallningshavande skall göra det först efter det beslutet vunnit laga kraft, men då borde man väl efter min uppfattning ordnat hela saken på det sättet, att distriktsindelningen kunnat företagas, innan valen skulle ske eller att man med andra ord skulle kunnat taga på sig rundlig tid, innan själva valen skulle försiggå.

Kungörelsen avser — säger civilministern i sitt svar — blott marsvalen. Ja, naturligtvis. Det står i kungörelsen på det sättet. Men det är iust marsvalen, det här gäller. Det är marsvalen, som hoga att fullkomligt gå på sned, om man icke får några bättre åtgärder vidtagna. Civilministern säger, att han icke genom detta hindrar kommunerna från att göra en sådan indelning. Det kunna de göra — men icke till marsvalen. Det är dock just till dessa, som de skulle behöva denna indelning. Nu har man den till nästa gång kommunalfullmäktige skola väljas. Men att just vid första valet efter denna författningsreform bereda människorna tillfälle att avge sina röster är det viktigaste, och det är för det valet, som denna valkretsindelning vore så nödvändig.

Jag vill fästa uppmärksamheten på vad frågan i själva verket gäller. Här säges det i den kungl. kungörelsen, att för de stora kommunerna med ett innevånareantal av 10,000 personer och därutöver skall, där så ej redan skett, för val av kommunalfullmäktige indelning verkställas i valkretsar och, om så erfordras jämväl i valdistrikt, vilket är i överensstämmelse med kommunallagarna. Det är fullkomligt riktigt, men i första momentet står det, att den indelning av landkommunerna i valkretsar och valdistrikt för val av kommunalfullmäktige etc., som för närvarande gäller, skall med undantag för stora socknar på 10,000 personer tillsvidare tillämpas. Då gör man sig den frågan: huru kan överhuvudtaget Kungl. Maj:t utfärda en sådan kungörelse? Det är bestämt i gällande kommunallagar, att indelning kan, där det av särskilda förhållanden är erforderligt, göras i valkretsar, ävensom att indelning av valkretsar i två eller flera valdistrikt kan ske *när som helst*. Kungl. Maj:t har enligt min uppfattning icke haft rätt att göra såsom Kungl. Maj:t gjort. Nu säger civilministern att han icke vill hindra en sådan indelning. Jag vill då meddela herr statsrådet, att så har denna kungörelse icke uppfattats ute i landet, och där har den tillämpats så att den hindrar från att verkställa valkretsindelning. Och man förstår ju, att detta av vissa skäl icke kan låta sig göra. Men vad hade det varit för svårighet för regeringen att tidigare sätta i verket en påminnelse till alla vederbörande att göra en indelning i valdistrikt? Det är möjligt, säger civilministern, att man genom en snabbare tillämpning i enstaka fall skulle genomföra en distriktsindelning, som kunde tillämpas vid marsvalen, men åtgärden att meddela länsstyrelserna föreskrifter i detta hänseende skulle ha varit lagligen tvivelaktig — så tror jag, att hans ord föllo sig. Jag ber att få fråga: är icke den åtgärd, Kungl. Maj:t företagit genom föreskrifterna i denna kungörelse mera lagligen tvivelaktiga än en sådan åtgärd skulle ha varit?

Sedan är det en annan sak, som rör bestämmelsen i kungörelsen om att beslut därom skulle vara fattat före den 15 januari. Nu säger herr civilministern, att han telegraferat till Konungens befallningshavande att underrätta vederbörande i de större kommunerna att skynda på med detta före den 15 januari. Ja, efter vad jag hört i dag — jag visste det inte förut — gäller detta 24 sådana kommuner — eller 6 hör jag herr civilministern säga. Men alla de andra kommunerna då? Det är lika viktigt för dem att få göra denna indelning. Faktum är, att denna kungörelse, på vilken det står tryckt: »Utkommer från trycket den 8 januari 1919», icke kommit kommunalstämмоordförandena till handa i många fall förr än efter den 15 januari. De ha på det sättet blivit fullkomligt urständ-satta att göra en sådan indelning, om de skulle velat göra det. Det är naturligtvis en annan sida av saken, att man icke kunnat medhinnna det, som efter min uppfattning är mycket beklagligt. Jag förstår icke, att Kungl. Maj:t kunnat fixera en sådan dag. Huru har det varit möjligt att bestämma en dag, före vilken det skulle vara gjort? Jag menar *lagligen* möjligt att göra det. Och därigenom

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

bibringa kommunerna den uppfattningen, att om de icke gjort indelningen före den dagen, är det för sent, och så har det ock tillämpats av Konungens befallningshavande. Nu säger civilministern — om jag uppfattade honom rätt — att han icke hindrat det. Men när Konungens befallningshavande uppfattat det så om ett hinder så blir det ett hinder och om Konungens befallningshavande icke uppfattade det såsom ett hinder, skulle de handla fullkomligt i strid mot denna kungörelse.

Nu vill jag lämna en redogörelse för huru detta i verkligheten kommer att sälla sig. Jag har nämligen på grund av denna interpellation fått meddelande från en kommun, vars kommunalordförande talat om för mig, hur det kommer att ställa sig i den kommunen. Det gäller Högbo kommun i Gästrikland. Kommunalordföranden är tydligen en man, som ordnat allt på allra bästa sätt vid föregående val och gjort allt för att påskynda valen. Fallet är ganska belysande, och därför må jag tillåta mig att besvara kamraren med att höra på huru det ställer sig i denna kommun. Den når icke upp beträffande inneväanareantalet till 10,000 utan det är cirka 9,700 personer. Han säger, att antalet röstberättigade synes uppgå till 5,200. Vid senaste landstingsmännalet var antalet röstberättigade 2,383, d. v. s. mindre än hälften, och då hade han med tillhjälp av ett alfabetiskt register ordnat det, så att han kunde expediera 160 röstande i timmen. Om nu av dessa 5,200 röstberättigade 75 % komma att rösta, blir det 3,900, som avge sina röster. Skall han även nu kunna expediera 160 i timmen — vilket han för sin del icke tror, att han kan göra, därför att han icke har sådan vidsträckt personalkänedom och icke kan uppgöra något alfabetiskt register — skall det åtgå minst 24 timmar för valet utan något uppehåll, och härtill kommer sedan röstsedlarnas förseglande samt uppsättandet av protokoll o. s. v. Den 17 januari, då han erhöi denna kungörelse, inlämnade han en ansökan till Konungens befallningshavande att få göra en valdistriktsindelning, så att de röstberättigade skulle delas upp i två områden, det ena på 2,000 och det andra på 1,900 personer. Konungens befallningshavande remitterade ärendet till kommunalstämman, som enhälligt tilltyrkte sin ordförandes ansökan. Men han meddelar vidare, att enligt vad han inhämtat Konungens befallningshavande kommer att resolvera, att mom. 1 i 3 § av nyss omnämnda kungörelse förbjuder valdistriktsindelning för de förestående marsvalen, där sådan indelning icke redan företagits, men ock att *sedermora* en sådan valdistriktsindelning kan få göras. Men då är det för sent. På samma sätt sker det i andra kommuner. För några minuter sedan fick jag ett telegram från en kommunalordförande, avsänt från Ronneby, vilken säger, att länsstyrelsen med hänsyn till 3 § i kungörelsen den 31 december avslagit en framställning, gjord i medio av januari, om valkretsindelning. Stämman hade den 16 januari enhälligt tillstyrkt framställningen. Ronneby socken är 4 mil lång och har 9,500 invånare. Sålunda ett fall ganska analogt med fallet Högbo.

Huru skall det nu gå till? Skola de hålla på att rösta i 24

timmar? Nu säger herr civilministern, att man kan ordna det på det sättet — det skall bli förslag därom i den kungl. propositionen, som vi få motse i morgon — att man fördelar valet på 2 dagar. Men det är väl ganska stora olägenheter förknippade med att fördela valen på 2 dagar, och vinner man egentligen så mycket med det? Vem vet, när dessa röstberättigade strömma till? Strömma de till på första eller andra dagen? Man måste tänka sig, huru det kommer att ställa sig på landsbygden. Vi taga en stor landsortskommun. Herr civilministern känner väl till de stora kommunerna i Väster-norrlands län, där han är landshövding, huru det ställer sig där. De komma åkande — numera äro även hustrurna med, då de ha röst-rätt — för att avge sin röst. Det är valförrättning anordnad och en massa folk finns på platsen — den enda plats för avgivande av röster, som är möjlig. De få ligga kvar över natten. Var skola de göra av sig själva och sina hästar och huru skola de få mat? Det låter kanske litet trivialt att tala om detta, när det rör en sådan sak som att avge sin röst. Men så är dock det praktiska, verkliga förhållandet. Det blir på det sättet. De bli ledsna och resa hem, för såvitt de överhuvudtaget rest dit. Skall man åka på det sättet, kan ke många mil som i Norrlandssocknarna, för att avgiva sina röster med risk av att kanske få ligga över natten, möjligtvis kanske utan att ens få husrum, nu i mars månad, är det icke så uppmun-trande. Jag skulle därför vilja säga redan nu, att det förslag att av-hjälpa detta, som herr civilministern har ifrågasatt, och som skulle gälla — om jag uppfattade honom rätt — icke i alla fall utan endast i vissa fall, avhjälpes icke denna sak. Det går icke att hjälpa på det sättet. Men meningen, mina herrar, är väl i alla fall den med den författningsreform, som vi alla varit med på, att alla de nya röst-berättigade skola få avgiva sina röster. Därför borde man enligt min uppfattning hava gått tillväga så, att man hade redan på ett mycket tidigare stadium ordnat denna sak, så att, omedelbart efter det urtima riksdagen fattat sitt beslut, Kungl. Maj:t hade kunnat utfärda en kungörelse, i vilken Kungl. Maj:t sagt: »Dela in i valdis-trikt, uppmana folk att göra det, påskynda detta så mycket ni kan!» I stället kom Kungl. Maj:t den 8 januari med en kungörelse, enligt vilken Kungl. Maj:t förhindrar indelning i valdistrikt.

Nu måste enligt min uppfattning — och jag kan endast uttala min egen uppfattning i detta fall — någonting göras, och det måste göras någonting mer än det, som Kungl. Maj:t ämnar föreslå i sin proposition i morgon. Det måste göras någonting mera, för att icke för att använda ett uttryck, som både herr civilministern har använt och jag i min interpellation, det skall uppkomma full-komlig villervalla. Vad kan då göras? Det är icke nog med de av civilministern omnämnda praktiska anordningarna, som hava vid-tagits, och det är icke nog med att man i vissa fall skall få hålla på två dagar. Det finns, såvitt jag kan bedöma, endast två vägar att gå. Den ena är att helt resolut bestämma sig för att låta valen bliva senare. Jag påvrkar det icke, och jag har icke någon anledning att påyrka det. För mig står det dock som det allra viktigaste, att

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

människorna kunna få rösta och icke bliva avskräckta, då de komma för att avgiva sina röster. Det vore naturligtvis ett sätt, och ett kardinalt sätt att gå till väga, att upphäva den Kungl. kungörelsen och utfärda en annan kungörelse, enligt vilken man säger till dem: »Dela upp i valdistrikt så fort som möjligt och gör röstlängder där-efter. Det går naturligtvis an, att sedan röstlängden är uppgjord den 6 mars, klippa sönder den, sedan valdistriktsindelningen är gjord. Ena delen av röstlängden får höra till ett valdistrikt och den andra delen till ett annat distrikt. Men då kan det bli nödigt framskjuta valet. Det är ett sätt, men de finns efter min uppfattning ett annat sätt att gå till väga, som skulle kunna användas i detta nu föreliggande fall och bara vid detta tillfälle, som säkerligen skulle kunna avhjälpa frågan på ett något så när tillfredsställande sätt. Det vore, om man gjorde valförrättningen så att säga *ambulerande*. Om man t. ex. i en sådan kommun, som jag nyss talade om, bestämde, att valet ägde rum på en plats på måndag, på en annan plats i socknen på onsdag och på ytterligare en annan plats på fredagen. Då fingo alla de, som bodde i trakten av dessa utsedda valförrättningsplatser, tillfälle att gå till den ort, där de kunde få rösta, och till den ort, som de bodde närmast till. Sedan valförrättaren på måndagen förrättat valet på en plats, och alla, som där hade infunnit sig, hade avgivit sina röster, kunde han stoppa ned alltsammans i ett valkuvert och försegla det eller medtaga valurnan förseglad, resa till en annan plats och förrätta valet där på onsdagen, återigen försegla valkuvertet med röstsedlarna där, och på fredagen fara till den tredje platsen och förrätta val där. Det är naturligtvis en möjlighet att göra så, även om sättet icke är att rekommendera som regel, d. v. s. för ordinära fall, men här är de ett extraordnärt fall. Dessa val hava vi fått utsatta till i mars månad, och, mina herrar, det finns icke någonting gjort för att möta alla dessa tillströmmande valmän och för att taga emot deras röster.

Jag har i min interpellation hänvisat till hur det är i England. Sedermera har jag tagit reda på hur saken förhållit sig i Tyskland vid de val, som där förekommit. Det fanns vallokaler överallt. Här är det icke på det sättet. Här skall i en socken med flera mils utsträckning tusentals människor tvingas ned till en enda plats för att där avgiva sina röster. Jag anser, att i detta fall måste ovillkorligen Kungl. Maj:t åtgöra någonting. Kungl. Maj:t måste göra något bättre än det, som Kungl. Maj:t ämnar föreslå i proposition till riksdagen i morgon. När jag säger detta, gör jag det endast av det allmänna intresse för alla dem, som hava rätt att avgiva sina röster. Det är icke någonting annat, jag syftar till med detta, än att Kungl. Maj:t ville vara så god att taga frågan under övervägande, om det icke finnes någon möjlighet att bereda någon utväg för att skapa tillfälle för folk att få rösta. Jag har anvisat en väg. Jag skulle hemsälla om att Kungl. Maj:t skulle vilja taga den i välvilligt övervägande.

Herr Räf instämde häruti.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Schotte: Herr talman! Med anledning av vad den ärade interpellanten yttrat, skall jag be att få säga några ord. Det är verkligen icke så gott att i det en smula röriga anförande, han höll, taga ut, varthän han egentligen syftade och vilka förslag som lagenligt och praktiskt kunde genomföras. Därför kan jag icke heller svara på allt vad han sagt. Några saker skall jag emellertid be att här få uttala några ord om.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Lindman säger först, att Kungl. Maj:t borde hava sett sig för i sin framställning till urtima riksdagen och föreslagit rundligare tid för valen. Jag har i mitt svar på interpellationen framhållit för herr Lindman och för kammaren, att enligt Kungl. Maj:ts proposition var det väl sörjt för att tiden för valen kunde sättas inom mars månad. Det framhölls av mig, att enligt Kungl. Maj:ts förslag till urtima riksdagen valmanskåren icke var så stor, att längderna skulle upprättas kommunvis och icke genom häradsskrivaren. Hade således riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts förslag, hade det icke mött ringaste svårighet att ordna dessa förhållanden med valkretsarna på annat sätt än nu varit möjligt. Det är således riksdagens beslut i det fallet, som lagt hinder i vägen för att man skulle kunnat ordna saken på det sätt herr Lindman ansett önskligt, och det är icke Kungl. Maj:t som vid framläggandet av propositionen till urtima riksdagen uraktlåtit att taga i noggrannare övervägande frågan om tidpunkten för de nya valen.

Vidare säger herr Lindman, att, så snart urtima riksdagen fattat beslut, skulle Kungl. Maj:t hava anbefallt vederbörande kommuner att indela sig i valdistrikt. Mot den åtgärden kan det vara att invända, att man i kommunallagarna lämnat initiativet till valdistriktets indelning uteslutande i kommunens hand. Konungens befallningshavande hava icke heller något initiativ i fråga om anordnandet av valdistrikt. Även om Kungl. Maj:t ägde laglig befogenhet att taga initiativ härtill — väl närmast då i form av ett råd till kommunen — hade någon väsentlig tid ändå icke vunnits för detta, ty riksdagskrivelsen inkom den 23 december. Omedelbart sedan utskottets förslag blev känt, tillkallade regeringen sakkunniga, vilka avgåvo sitt yttrande dagen efter riksdagskrivelsens ankomst, den 24 december. Sedan utkom kungörelsen den 31 december och från trycket den 8 januari. Det är en expedition, som under föreliggande årstid och de förhållanden, som vid årsskiftet äro för handen, icke kan göras till föremål för ringaste anmärkning. Kungl. Maj:t har vidtagit dessa åtgärder på grund av riksdagens uppdrag, då det i övergångsbestämmelserna uttryckligen stadgas att närmare föreskrifter skola av Konungen meddelas angående längders upprättande och om skyldighet för vissa vederbörande att lämna vederbörliga uppgifter till dessa längder. Det är för att ställa sig dessa författningsföreskrifter till efterrättelse som Kungl. Maj:t har meddelat beslut om upprättande av röstlängder i kungörelsen av den 31 december. Det är visst icke så, att Kungl. Maj:ts åtgärder i detta avseende skulle vara tivelaktiga i fråga om sin laglighet, som herr Lindman påstår. Jag tvärtom hävdar, att det är alldeles klart, att denna förordning fullkomligt överensstämmer med

Svar å
interpellation.
(Forts.)

vad som ingår i riksdagens beslut. Det är alldeles tydligt. Det är en helt annan sak att giva en direkt befallning till länsstyrelserna i deras ämbete med avseende å förfaringssättet i vissa speciella fall än att på grund av en i uttrycklig författning lämnat uppdrag ordna med röstlängdernas upprättande och tillhandahållande så gott som under föreliggande förhållanden över huvud taget var möjligt. I de kommuner, som hava mindre folkmängd än 10,000, har man ju förut icke haft så stort behov av indelning i valdistrikt. Naturligtvis har detta behov avsevärt ökats nu. Det är icke fråga om det. De kommuner, som varit något förtänksamma att bereda sina medlemmar största möjliga tillfälle att rösta, hava tidigare indelat sig i valdistrikt, men visserligen icke i den utsträckning, som varit önskvärd, främst beroende därpå, att initiativet till valdistriktsindelning varit enskilda kommunalmedlemmars eller kommunens eget och icke legat i någon myndighets hand. Jag skall trösta herr Lindman med att i Västerbotten hava de kommuner, som främst behövt indelning i valdistrikt, också gjort denna indelning, till landstingsmannavalen för flera år sedan. I de livaktiga trakterna av landet har man varit angelägen om att i god tid göra valkretsindelning för att så många som möjligt skola få tillfälle att rösta. I de trakter, där man icke haft samma intresse, d. v. s. där det politiska intresset varit mindre, har man icke gjort det.

Nu talade herr Lindman om förhållandena i Högbo socken i Gästrikland. Där skulle valet taga 24 timmar. Ja, det är en mycket lång tid, men det blir ju då utmärkt bra, att man då delar upp valet på två dagar. Det blir 12 timmar till varje val. Det är icke så rysligt orimligt. Det finns kyrkostämmor, som kunna pågå långt fram på morgonen, och det har förekommit en enda valförrättning som varat bortåt 24 timmar. Att hålla val i Högbo socken i 2 dagar med 12 timmar per dag är icke något omöjligt, fastän det är åtskilligt besvär och åtskillig ansträngning både för valförrättaren och valmännen.

Jag skall meddela herr Lindman, närmare upplysning om vad den bebådade propositionen i morgon skall innehålla, då herr Lindman hängt upp sig på uttrycket i interpellationssvaret att »i vissa fall», val skulle få utsättas till två dagar. Den kommer att innehålla, att det är obligatoriskt för kommuner med över 3,000 invånare att anordna valförrättning på två dagar och två förrättningar, så att samma valtid, som är föreskrivet i författningen för de val, som i allmänhet hållas på en dag, skola gälla för båda dagarna. Vidare, att i samtliga andra kommuner är det kommunen obetaget att besluta, att valet förrättas på två dagar.

Herr Lindman talade också om att det var antagligt, att Konungens befallningshavande i Gävleborgs län skulle resolvera att fastställa å det omtalade förslaget till distriktsindelning i Högbo, icke kunde meddelas, men jag föreställer mig, att Konungens befallningshavande visst icke svarar på det sättet, utan fastställer valkretsindelningen, men förordnar att den icke kan få tillämpas redan vid marsvalen, om röstlängden för kommunen icke är upprättad distriktsvis. Herr Lindman har också sagt, att man skulle försöka »klippa sönder» röstlängden. Då kan jag tala om för herr Lindman, att den saken har

varit mycket noga ventilerad i regeringen, och jag tror för min del, att det är ganska stora svårigheter med detta, därför att mantalslängderna upprättas alfabetiskt efter hemmanens namn och sålunda icke efter sammanhängande geografiska områden, och det blir synnerligen mycket »klippande» i en röstlängd, om man skall på det sättet göra om den till flera distriktslängder. Vem skulle göra denna »klipping»? Häradsskrivaren kan icke göra det, och komunalnämnden kan knappast göra det. Jag tror, att det försöket skulle stöta på många och stora vanskligheter. Jag tror också, att det efter denna »klipping» skulle finnas personer, som skulle bli valdeles utslagna från valrätt genom att de upptagits i orätt röstlängdsdel.

Det har vidare varit under öfvervägande, huruvida man inte kunat göra valförrättningarna ambulatoriska. Herr Lindman har framfört åtskilligt, som tycks tala för en sådan anordning. Jag befarar dock, att denna anordning skulle bli förenad med stora vanskligheter, och att det ej är lätt att våga sig på den. Det är i alla fall så, att någon skall bestämma, i vilken ordning och på vilka platser dessa olika förrättningar skola äga rum. Om man, låt oss säga, medgiver tre dagar för valet — om vi nu taga ett landstingsmannaval som exempel —, varest skall valet ske på Marie bebådelsedag var skall det ske dagen därefter och var dagen näst därefter? Det spelar ju en stor roll för valmännen, om valet sker på en helgdag eller ej, så som herr Lindman väl vet. Att överlämna åt kommunalstämmans ordförande att bestämma dessa saker, att till exempel i Högbo kommun lantkommunen skall välja å vardag och Sandvikens bruk och samhälle på söndag eller tvärt om, att lantkommunen skall välja på söndag och Sandviken på vardag, detta skulle vara att lägga alltför stor makt i valförrättarens hand; och skulle stämman göra det — vartill författningarna närmast giva anledning — så komme beslutet att bero på den tillfälliga majoritet, som funnes på stämman; och det bleve en stämman, vars beslut i regel icke vunnit laga kraft vid valet. Det möter nog också andra rent tekniska svårigheter att utföra något dylikt. Regeringen har öfvervägt detta förslag, men för sin del funnit stora svårigheter härvid möta med hänsyn till den tid, inom vilken valen skola hållas.

Jag tror därför, att det som är gjort och ytterligare föreslås i det kungl. förslaget, är det enda verkligt effektiva, som för närvarande kan göras, och är det enda, som Kungl. Maj:t för sin del funnit sig böra föreslå riksdagen. Det förhåller sig utan tvivel så, att det på en del håll kommer att beredas vissa svårigheter för valfrekvensen, men jag tror i alla fall inte att det kommer att bli så farligt, som herr Lindman föreställer sig. Herr Lindman sade visserligen, att om 2 dagar till valet utsattes så skulle det komma att strömma till så oerhört mycket folk till den ena valdagen, att förrättningen därigenom skulle komma att hindras, medan på den andra dagen blott få skulle komma. Emellertid skulle det väl icke vara något hinder för att man på något sätt försökte frivilligt reglera saken, t. ex. på så vis, att kommunalstämmans ordförande skulle i kallelsen kunna uttala, att den och den dagen skulle avses huvudsakligen för den och den delen av kommu-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

nen och den andra dagen för de övriga delarna, naturligtvis dock under förutsättning, att ingen valman förhindrades från eller förpliktades att rösta den eller den dagen, utan han skulle få frihet att inställa sig vilken dag han själv ville. Jag tror därför att fördelningen av valet på två dagar kommer att i det väsentliga undanröja de olägenheter, som skulle uppstå av valets förrättande å allenast en dag. Det kommer väl att finnas en och annan valman, som inställer sig på en dag, som icke är den lämpligaste ifråga om utrymmet; det kan hända, att en och annan får stanna över en natt eller vänta åtskilliga timmar, men jag tror inte, att detta blir fallet med så synnerligen många. Jag tror, att valmännen någorlunda komma att anpassa sig efter omständigheterna och dela upp sig på de olika dagarna. Som sagt, jag anser, att denna utsträckning till två dagar av valet är den enda — tillsammans med vad den förut avgivna kungl. propositionen innehåller — som för närvarande finnes att göra. Alla de övriga recept, som herr Lindman har kommit med, ha varit prövade, och icke något av dessa har befunnits fullt lämpligt och genomförbart med hänsyn till den säkerhet, som ju i alla fall oundgängligen måste finnas i fråga om röstlängden och själva avlämnandet av röster.

Herr Lindman: Herr talman! Jag tackar för komplimangen i den första delen av herr civilministerns anförande. Jag är inte säker på, om herr civilministern kallade mitt yttrande för »rörigt» eller »rörligt», men i vilket fall som helst torde meningen varit ungefär densamma. Jag tillåter mig att hänvända mig till det auditorium, som jag har framför mig, med en fråga, om det verkligen är berättigat att använda ett sådant uttryck. Det kan ju hända, att när en interpellant talar efter ett långt interpellationsvar, hans anförande ej så absolut logiskt behandlar den ena punkten, den ena frågan i tur och ordning efter den andra. I varje fall var det rätt opåkallat att yttra sig så, som herr civilministern gjorde.

Herr civilministern syntes i dessa frågor skylla missförhållandena på den urtima riksdagen. Han säger, att denna frångick vad Kungl. Maj:t för sin del förelagt riksdagen, och det är därför, som det har blivit på detta sätt. Ja, det är ju rätt, att urtima riksdagen verkligen frångick, vad Kungl. Maj:t föreslagit i vissa delar, men därmed har sannerligen inte herr statsrådet och regeringen kommit ifrån ansvaret i detta fall, ty civilministern borde ju vid den debatt, som föregick beslutets fattande i riksdagen, ha påpekat för kamrarna, att om det beslötes på det eller det sättet, om avvikelse gjordes från vad det kungliga förslaget innehöll, så komme detta att medföra de och de olägenheterna. Det går sannerligen inte att efteråt skylla på riksdagen och säga, att riksdagen gjorde på det och det sättet, och detta är anledningen till missförhållandena. Riksdagen har naturligtvis inte haft tillfälle att under den korta tid, som stod densamma till buds, ägna en ingående granskning, hur det hela kom att taga sig ut i praktiken med valdistriksindelningen o. s. v. Det hade varit Kungl. Maj:ts skyldighet att göra detta, innan Kungl. Maj:t någon sin lade fram någon proposition för riksdagen, ty även efter den voro

åtgärder i detta avseende nödiga. Och man kan inte, enligt min uppfattning, på detta sätt avstjälpa ansvaret från Kungl. Maj:t.

Nu talade herr civilministern så ofantligt lätt om hela saken. Det komme att gå jämförelsevis enkelt allt ihop. Nog kunde en del valmän få vänta, en del få stanna över en natt o. s. v., men det komme, som sagt, att reda sig, det hela. Och för att tala om Högbo kommun, kunde man dela upp valförrättningen på två dagar, och om man finge hålla på en tolv timmar i sträck, så vore det inte så farligt; man kunde ju alltid komma överens, om vilka som skulle rösta den ena dagen, och vilka den andra o. s. v. Tror verkligen herr civilministern, att man kan komma överens i en kommun som Högbo med 9,700 innevånare, vilka som skola rösta den ena dagen och vilka den andra? Är det nu en så stor risk i mitt förslag, att man får rösta på olika tider i olika delar av kommunen. Vad hjälper det, att civilministern invänder mot detta förslag, att man enligt detta komme att rösta även på vardag? Blir det två dagar för valet, blir kanske den ena en söndag, den andra en vardag. Skulle det åter bli tre valdagar, måste ja två av dem infalla på vardag, då det icke kan finnas tre söndagar i en vecka. Är det inte dock bättre, frågar jag, för de röstande valmännen, att de få avge sina röster under en vardag på en punkt av socknen, som ligger nära till hands, än att få fara flera mil för att få tillfälle att rösta på en söndag? Det är intet tvivel, att om herr civilministern frågar de lantmän, som finnas här i kammaren, vilket som är att föredraga, de skola ha klart för sig, vilket svar de skola ge.

Innan jag slutar vill jag säga att när jag talade om att »klippa sönder» röstlängden för att användas i olika valdistrikt, menade jag naturligtvis inte att klippa sönder den bit för bit, utan att man skulle skriva av den i två delar, så att en del, som hörde till ett område, skulle skrivas på den ena, och en annan del som hör till det andra området på den andra röstlängden, med andra ord, röstlängden skulle delas upp på två, men jag har ju nu ej förordat detta sätt, utan ambulatoriska valförrättningar och om dem säger herr civilministern, att man hade tagit saken i övervägande, men att många hinder härvidlag uppkommit. Det främsta hindret var det redan omnämnda, att därigenom valmännen skulle få rösta på en vardag, vilket jag ansett vara en vida mindre olägenhet än om de skola rösta på en enda plats på en eller två dagar.

Jag vågar bestämt vidhålla den uppfattning jag har, att med det sätt, som det hela nu skall anordnas på, kommer herr civilministern att få sanna mina ord, att det blir en mycket otrevlig sak, när man sedermera, under valen och efteråt, kommer att få höra, hur man gått tillväga, hur människor fått vänta, hur de blivit förhindrade att avgiva sina röster. Det vore verkligen skäl, att regeringen ytterligare toge denna sak i övervägande.

Hans excellens herr statsminister Edén: Herr talman! Jag skulle icke begärt ordet efter civilministerns uttömmande svar på herr Lindmans interpellation, om jag ej uti herr Lindmans anföranden, såväl det första som det senare, hade tyckt mig finna ungefär samma

Svar å
interpellation.
(Fort.)

anda vid betraktandet av denna sak, som framgick redan av interpellationen, nämligen den andan, att herr Lindman dels å ena sidan tycktes vilja göra gällande, att Kungl. Maj:t ej skulle ha förfarit fullt lagenligt, och dels å andra sidan också tycktes vilja ge kammaren den föreställningen, att Kungl. Maj:t ej har gjort, vad som överhuvudtaget varit möjligt att göra för att förekomma de olägenheter, som han vänt sig mot. I det senare avseendet sade herr Lindman nyss ganska rent ut, att Kungl. Maj:t syntes »taga saken för lätt», medan han själv tydligt nog sökte framställa sig som den, som i motsats till Kungl. Maj:t tänker på valmännens rätt vid de förestående valförrättningarna. Båda dessa synpunkter, herr talman, äro av den beskaffenhet, att jag finner mig föranlåten att på det bestämdaste avvisa dem, såväl den ena som den andra.

Vad till en början angår den första, har herr Lindman uti sitt svar på civilministerns anförande, ehuru visserligen i vagare form än den mycket ovanliga, som förekommer i den överhuvudtaget ovanligt avfattade interpellationen, låtit påskina, att Kungl. Maj:t skulle ha genom kungörelsen av 8 januari trätt laglighetens gräns för nära. Jag nödgas säga, att denna uppfattning måste bero på att herr Lindman själv ej har satt sig in i innebörden av det beslut, som han dock, på sätt som han själv nyss påminde om, var med om att fatta vid urtima riksdagen, att herr Lindman sålunda inte har klargjort för sig innebörden av de övergångsbestämmelser, som tillkommo på riksdagens, icke på Kungl. Maj:ts initiativ. Endast en sådan förklaringsgrund kan nämligen vara möjlig, när man hör, huru herr Lindman i sina anföranden gång på gång talar om vad Kungl. Maj:t borde ha gjort, alldeles såsom ej riksdagen hade fattat dessa beslut dels om utsträckning av rösträtten och dels om den nya anordningen för uppläggning av röstlängden. Och civilministern påpekar, att det var genom riksdagens beslut som viingo in hela detta nya moment, att röstlängden skall uppgöras av häradskrivaren, så må man verkligen ha rätt att känna sig överraskad över att herr Lindman — även med sin terminologi — kan karaktärisera ett sådan påpekande såsom ett försök från Kungl. Maj:t att »skylla ifrån sig på riksdagen». Här är icke alls fråga om att »skylla ifrån sig», här är bara fråga om ett konstaterande av det enkla faktum, att hela detta nya moment, bestämmelserna om hur röstlängden skall uppgöras, tillkommit först genom det särskilda utskottets förslag och riksdagens beslut. Den vändningen kunde ej av Kungl. Maj:t förutses, när Kungl. Maj:t framlade sin proposition, som i det stycket var byggd på helt och hållet andra grunder, och man hade inom regeringen följaktligen icke någon anledning att vid propositionens utarbetande taga upp de problem, som uppkommo först genom de ändringar, riksdagen sedermera gjorde i denna proposition. Skall man nu tala om att »skylla ifrån sig» så gäller den karaktäristiken väl snarare interpellanten själv. När herr Lindman som en betrodd landets förtroendemän var med om att göra bland annat denna ändring i den kungl. propositionen, så hade man väl haft rätt att vänta, att just han skulle hava något tänkt på innebörden av den ändringen för rösträttens utövning och med avseende

på distriktsindelningen vid de första valen. Det är han, som nu vill kasta över på Kungl. Maj:t uppgiften att reparera en olägenhet, som uppkommit genom särskilda utskottets av riksdagen godkända förslag, i stället för att man borde ha kunnat vänta, att den saken skulle ha tagits upp, ifall det varit möjligt, i utskottet och riksdagen.

I varje fall har civilministern till fullo ådagalagt, att med den anordning, som riksdagen beslöt sig för ifråga om röstlängdernas uppgörande, var detta för Kungl. Maj:t ej möjligt. Det kan ju inte vara vidare tacksamt att upprepa vad herr civilministern i detta avseende utvecklat, men eftersom herr Lindman inte tycktes vilja tillgodogöra sig de upplysningar, han lämnat, nödgas jag i största korthet än en gång understryka några huvudpunkter.

I och med detsamma som härads-skrivaren ålades upprätta vallängd, måste det ställas så, att denna vallängd hinner bli färdig i tillräckligt god tid för att överlämnas åt de kommunala myndigheterna till en sådan dag, att de efter det att diskalkifikationerna blivit införda må kunna utställa vallängden till granskning i laga ordning, på det att den må vinna laga kraft. Sedan man väl gjort de olika stadierna i förfarandet klart för sig: — härads-skrivarnas mekaniska arbete med utskrivningen av röstlängden, införandet av diskalkifikationerna, längdens överlämnande åt de kommunala myndigheterna för utställande till granskning och anmärkningar — så var det den enklaste sak i världen att räkna ut, att här fanns icke någon möjlighet att hinna med allt detta, om man icke redan vid mitten av januari månad kunde säga härads-skrivarna, vilken ordning, vilken indelning de skulle följa, när de lade upp sin längd. Detta är hela den enkla förklaringen till kungörelsen av 8 januari. Den utgick i de delar, som här äro i fråga, rätt och slätt från en uträkning, hur man lämpligen skulle ställa det för att få de olika stadierna i röstlängdens uppförande att gå ihop. Det var detta, som tvang Kungl. Maj:t — mot Kungl. Maj:ts livliga önskan naturligtvis — att sätta tidsgränsen för distriktsindelningen, som skulle läggas till grund för de nya vallängderna, till den 15 januari. Herr Lindman påstod i sitt första anförande, att Kungl. Maj:t härmed hade förordnat på det sättet, att det inte blev möjligt för en kommun att indela sig i distrikt efter den 15 januari. Civilministern har redan påpekat, att det inte förhåller sig så. Vad Kungl. Maj:t gjort är, att Kungl. Maj:t sagt ifrån: Vid uppgörande av vallängden till valen i mars finns det inte någon möjlighet att ta hänsyn till en distriktsindelning, som kommer till efter den 15 januari, därför att i sådana fall härads-skrivaren icke hinner att göra upp vallängden. Men det blir lika illa för alla kommuner, som ej verkställt indelning före den dagen, säger herr Lindman. Ja, det är fulkomligt riktigt, det blir bra illa, men det kunde varken Kungl. Maj:t eller riksdagen hjälpa. Det var nu en gång så bestämt, att vallängden skulle läggas upp på dessa grunder, att det är härads-skrivaren, som skall göra upp längden, och att valen skola förrättas vid den tidpunkt, som stadgas i övergångsbestämmelserna. Vi komma inte ur det tvångsläget, hur obehagligt man än tycker att det är.

Herr Lindman har visserligen talat om att man skulle kunna dela

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

upp längden — han använde till och med först uttrycket att »klippa» längden, men ändrade det sedan så, att man borde skriva av längden och dela upp den i två delar, alltså skriva ut den på nytt. Jag vill i den punkten till vad herr civilministern redan anfört be att få tillägga, att denna möjlighet har varit föremål för den mest ingående beredning och prövning i statsrådsberedningen med hjälp av sakkunniga personer, men det befanns, att det går ej för sig att göra så. Vid den tidpunkt, då en dylik uppdelning skulle ske, har nämligen härads-skrivarnas arbete på vallängden hunnit ett mycket långt stycke, helt naturligt av det skäl, att hela längden måste vara färdig i sitt definitiva skick att framläggas till granskning redan den 6 mars. Om nu regeringen skulle försöka gripa in och förordna: ifall distriktsindelning kommer till stånd efter den 15 januari, så skall häradsskrivaren vara skyldig att göra om längden i enlighet med den nya distriktsindelningen, då stöter detta tyvärr — jag understryker ordet tyvärr — på det dubbla hindret, att, för det första, distriktsindelningen inte hinner vinna laga kraft, — och man kan ju icke rimligen upprätta en vallängd efter en distriktsindelning, som inte vunnit laga kraft — och för det andra, att vid en så sen tidpunkt som det då skulle bli fråga om häradsskrivarna icke hinna med — åtminstone i de stora distrikten, — att göra om det en gång på annan grund företagna arbetet. Det är, beklagligt nog, icke möjligt att komma fram på den vägen.

Så vitt jag förstod, kände herr Lindman själv, att detta uppslag ej duger, och detta var väl anledningen till att han, när han äntligen ville komma fram till ett mera positivt bidrag för frågans lösning, icke stannade vid en sådan åtgärd utan förordade en annan, som han själv kallade en ambulatorisk valförrättning. Såsom framgår av civilministerns anförande, har även denna utväg varit föremål för mycket allvarligt övervägande. Jag skall kanske på detta stadium inte definitivt påstå, att den är alldeles omöjlig att tillgripa. Men det vill jag i alla fall säga, att Kungl. Maj:t eller rättare sagt statsrådets ledamöter vid sina överläggningar inte kunnat finna tillfredsställande möjligheter att övervinna de stora svårigheter, som även därmed skulle vara förenade. Dessa svårigheter äro nämligen högst betydande. Herr Lindman tog, för att använda hans egna ord, helt »lätt» på saken. Man kunde enligt honom exempelvis sätta ut valet under söndagen på en plats, under onsdagen på en annan och under fredagen på en tredje plats. Emellertid är det för det första, som herr civilministern redan påpekat, en mycket vansklighetsfull sak att avgöra, vem som skall bestämma dessa platser och fördelningen av dagarna mellan dem. För det andra ligger ju saken så, att med ett sådant förfarande stöter man på en hel del vanskligheter ifråga om kontrollen, när det gäller sammanräkningen av de avgivna rösterna, jämförda med längden. Det bör nämligen observeras att det är en enda längd, som skall användas på alla platserna, att den skall medföras från plats till plats, och att det därför blir synnerligen krångligt med kontrollen över antalet avgivna sedlar å ena sidan och förprickade namn i längden å andra sidan, när det är fråga om två eller tre olika platser. Mindre viktigt

och mindre farlig om ock ej alldeles att förbise, antar jag, är den svårighet, som också möjligen kan uppstå vid kontrolleringen inför Konungens befallningshavande av de avlämnade sedlarnas antal. Till sist är att märka ännu en omständighet, som herr Lindman icke tycks ha tagit i beräkning: under dessa få dagar i slutet av mars ha vi att räkna med icke blott *ett* val — till landsting — utan även ett annat: val av kommunalfullmäktige. Om vi sålunda tänka oss, att det skulle i en kommun bli val på tre olika ställen, så skulle det betyda, att man i själva verket måste för de två valens skull anordna sex olika valdagar under denna korta tid i slutet av mars. Vallängden blir ju inte färdig att använda förrän den 20 mars och troligen lära väl inte val utsättas tidigare än den 25 mars, som är Marie bebådelsedag, möjligen någon dag tidigare. Det skulle sålunda bli ett oerhört väljande under de allra sista dagarna av månaden, om man på detta sätt skulle flytta från ställe till ställe i kommunen.

Med vad jag nu har anfört i detta avseende har jag endast velat ytterligare påpeka, att även det av herr Lindman sist framförda uppslaget ingalunda har varit av Kungl. Maj:t obeaktat, och att, om Kungl. Maj:t icke torde kunna taga upp den tanken i den proposition, som nu omedelbart skall avlämnas, så beror detta icke alls därpå, att man icke *velat* gå den vägen utan därpå, att man åtminstone för närvarande ej har funnit möjlighet att på någorlunda tillfredsställande sätt övervinna alla de formella och reella svårigheter, som därmed skulle uppstå.

Herr talman! Jag har, som jag sagt, tagit till ordet egentligen uppkallad av den läggning, som tyckes vilja framträda i såväl interpellationen som i herr Lindmans anföranden, nämligen hans antydningar, att Kungl. Maj:t ej skulle ha gjort vad på Kungl. Maj:t ankommit i denna sak, och att det icke funnits tillräckligt intresse inom regeringen för att komma till bästa möjliga resultat. Det förhåller sig alldeles tvärtom. Jag tror mig ha givit goda skäl för ett motomdöme, nämligen det, att interpellanten har, såsom framgår av hela hans framställning, ej själv tillräckligt satt sig in i de mycket invecklade och svårlösta frågor, som det här gällt att lösa, en skyldighet, som man dock tycker att han borde haft, innan han, som själv var medlem av särskilda utskottet, i så pass ovanlig form framträdde med så pass ovanliga utlåtelse om Kungl. Maj:ts åtgöranden i denna sak.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Jag är nu en gång för alla van vid att, när jag tager till ordet, så brukar det sluta med att herr statsministern kommer och beskyller mig för att inte ha sakliga skäl för mitt uppträdande utan avse något annat. Det är jag nu som sagt van vid; så att det biter inte på mig. Skulle det emellertid inte vara skäl, Ers excellens, att söka förstå, att även jag talar i sak? Jag har inte avsett annat än att söka bringa på tal en fråga, som jag anser synnerligen viktig. Jag kan inte förstå annat än att både hans excellens statsministern och herr civilministern här krypa bakom formella skäl och icke vilja se reellt och praktiskt på saken. Herrarna skylla båda på urtima riksdagen och säga till mig: herr

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Lindman skyller på Kungl. Maj:t, herr Lindman var med om urtima riksdagens beslut, och kunde påpekat detta då. Jag tillåter mig fråga, om det inte, när beslutet vid det tillfället fattades, hade varit Kungl. Maj:ts skyldighet att säga ifrån: om riksdagen fattar ett sådant här beslut kommer det att gå gale. Nog tycker jag för min del, att Kungl. Maj:t borde hålla så mycket på sin ställning, att Kungl. Maj:t skulle funnit sin skyldighet att ingripa i ett fall som detta vara mycket större än den enskilda riksdagsmannens plikt härvidlag. Därför upprepar jag, att trots riksdagens beslut, ansvaret blir, om det går gale — och det kommer det att göra — dock till syvende och sist Kungl. Maj:ts och inte mitt. Skulle man från Kungl. Maj:ts sida verkligen vilja driva det därhän att säga, att det är på mig såsom en av de 230 i andra kammaren ansvaret vilar för att jag inte påpekat detta tillräckligt redan när urtima riksdagen behandlade saken, så vill jag därtill svara: ja, då har jag åtminstone reparerat mitt fel, när jag bringat saken på tal på detta sätt, och då borde min interpellation vara tacknämlig för Kungl. Maj:t, om Kungl. Maj:t nämligen, som jag hoppas och tror, verkligen allvarligt vill förebygga svårigheterna ifråga. Det skulle vara tacknämligt detta och då skulle man icke som hans excellens statsministern gjorde, stå och tala om denna »underliga motivering», denna »besynnerliga interpellation» eller hur orden föllo. Mina herrar! Vad gör det, om i interpellationen orden inte föllo så formfulländat? Jag är icke professor, och jag har inte avsett alls, att det skulle vara något så utomordentligt väl framfört, det hela. Jag har påpekat vissa saker, jag har kommit till vissa slutsatser, och jag har sagt: det är önskvärt och behövt att Kungl. Maj:t vidtager åtgärder för att rätta missförhållandena. Om ändå Ers excellens ville se på denna fråga helt sakligt, för denna enda gångs skull, gent emot mig åtminstone, och då utgå ifrån, att även jag talar av sakligt intresse och vill verka för att allt blir ordnat på bästa möjliga sätt! Jag kan försäkra, att jag inte med detta velat tävla med Ers excellens om folkets gunst ute i landet.

När jag talade om att »klippa» vallängden, så var det icke därför att jag ansåg detta alternativ vara det förnämsta — och med mitt uttryck menade jag naturligtvis att man skulle skriva av längden och dela upp den i två delar; det borde varit klart alldeles av sig självt. Nu har jag i sammanhang med besvarandet av denna interpellation framsänt ett förslag, hur man enligt min uppfattning borde gå till väga för att komma till ett resultat, nämligen förslaget om ambulatoriska valförrättningar, och jag har nu av hans excellens statsministern fått en redogörelse för vilka skäl, som skulle kunna tala mot detta förslag.

Det har påpekats så väl av herr civilministern som av herr statsministern att det vore en vansklighet att säga vem som skall bestämna platserna för valet och fördelningen av dem. Jag menade att det icke skulle vara någon fördelning, utan att man bara skulle utsetta valet att äga rum den ena dagen på en plats, den andra dagen på en annan plats och den tredje dagen på en tredje plats; och att

Konungens befallningshavande skulle bestämma härom. Det blir alltså fråga om en lex in casu för detta fall. Och jag vill påpeka, att Konungens befallningshavande ju böra känna kommunerna i länen tillräckligt väl för att kunna utsätta dessa val efter samråd med kommunals ämmans ordförande eller någon annan.

Nu säger hans excellens, att det är endast en enda längd det är fråga om och att man ju icke kan dela eller klippa sönder den. Men vi kunna tänka oss, att valförrättaren sedan han prickat av dem, som röstat på första platsen stoppar in den i ett kuvert och försiglar det i vittnens närvaro, och när han kommer till nästa plats, tar han upp paketet och bryter sigillet samt börjar en ny förrättning, och de, som infinna sig, avprickas och deras sedlar stoppas in. Sedan far han till den tredje platsen och förfar precis på samma sätt. Inte kan det vara så förfärligt krångligt.

Hans excellens säger, att det även är fråga om val till lands- ting och kommunalfullmäktige, och om man då skulle dela upp valförrättningen på detta sätt, skulle det bli sex val, alltså två val eller egentligare valförrättningar på vardera av dessa tre platser. Låt mig nu vända om saken och se, hur det blir efter regeringens sätt att ställa med denna sak. Enligt regeringens åsikt skulle ju valet förrättas på ett ställe. Jag har påvisat ett fall, Högbo kommun, och det kan finnas flera, där ett val kan taga 24 timmar. Skola då människorna däruppe i Högbo få bege sig till valförrättningen och sitta där i 24 eller 30 timmar för att efter några dagar återigen fara till samma ställe. Jag undrar, vad herr civilministerns invånare i Västerbotten skulle säga om att nödgas stanna till påföljande dag. Tänk för övrigt, om alla komme just denna dag! Ja, detta är något, som ingen kan reglera. När folk ha att resa flera mil, blir allt detta mycket svårt för dem.

Detta är den uppfattning jag har av denna sak. Nu hör jag, att regeringen icke anser det möjligt att vidtaga några sådana anordningar, som jag föreslagit. Det är beklagligt, ty jag har verkligen trott, att det skulle finnas en möjlighet att använda denna form för valförrättningen. Jag har icke kunnat göra mer än jag gjort för att reparera det fel, som jag påstås ha begått under urtima riksdagen.

Hans excellens herr statsministern Edén: Herr talman! Herr Lindman missförstår mig alldeles, om han tror, att jag på något vis skulle vilja komma åt hans avsikter i och för sig. Jag har endast sagt, att det är en underlig anda i själva interpellationen och även i hans första anförande, och jag tror icke, att detta kunde vara något nytt för var och en som läste interpellationen eller som åhört hans första anförande. Då emellertid herr Lindman själv tycks ha en annan uppfattning i det avseendet, så vill jag endast påpeka, att i denna interpellations motivering förekomma så pass ovanliga saker — jag använder alltså det uttrycket — som att herr Lindman med mycken styrka frågar: »vilken befogenhet har Kungl. Maj:t

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

att föreskriva detta» — nämligen tidsgränsen för distriktsindelning till marsvalen — och sedan fortsätter med en uttrycklig konklusion: »Man kan icke värja sig för den tanken, att Kungl. Maj:t här överskridit sin befogenhet.» Sammanställes detta med själva interpellationsfrågans avfattning: »Anser herr statsrådet att *på fullt lagenlig väg* möjlighet» finnes att bereda samtliga röstberättigade tillfälle att utöva sin rösträtt — detta »*på fullt lagenlig väg*» står ju i tydlig motsats till Kungl. Maj:ts överskridande av sin befogenhet» — så må det icke överraska, om regeringens ledamöter funnit, att interpellationen givetvis varit mycket mera stridbart lagd från början än vad interpellanten nu vil le erkänna i sitt sista anförande. Jag har verkligen haft fullgod anledning att med herr Lindman diskutera innebörden av det urtima beslutet, alldeles icke — jag upprepar det — för att »skylla ifrån» vare sig mig själv eller någon annan, utan för att gent emot sådana angrepp påvisa, hur saken låg.

Herr Lindman gick nu över till ett annat resonemang; om riksdagen begick ett förbiseende vid införandet av de nya reglerna för val i längdernas upprättande, så hade man från regeringsbanken bort upplysa, att ett förbiseende ägt rum, men det har regeringen icke gjort. Med förlov, icke heller detta är hållbart. Regeringen måste väl uppfatta riksdagens beslut att utsträcka rösträtten till allmän i kommunerna och därmed förbinda den nya ordningen för vallängdernas uppgörande så, att riksdagen själv hade klart för sig, att visserligen kunde detta komma att medföra en del besvärligheter vid den första tillämpningen på grund av omöjligheten att i tid hinna åstadkomma valkretsindelning och övriga anstalter som kunde vara önskvärda för rösternas avlämnande, men riksdagen fäste så stor vikt vid att lösa frågan i grund, och riksdagen fäste också så stor vikt att få vallängdernas uppgörande överlämnat åt ämbetsmän under ämbetsmannansvar vid denna stora utsträckning av rösträtten, att riksdagen, trots svårigheterna vid de första valen, dock gick med på denna linje med öppna ögon. Så ha vi inom regeringen uppfattat den saken hela tiden. Är det på något annat sätt herr Lindman sett den, så kan jag naturligtvis däråt icke göra någonting.

Herr Lindman antydde nu, att man skulle kunna överlämna åt Konungens befallningshavande att bestämma de platser, där vederbörande valförrättare skulle förrätta valen vid den ambulatoriska valförrättning, som han förordade. Jag säger ännu en gång, att jag vill yttra mig mycket reserverat och utan att binda mig i fråga om uppslaget att möjliggöra dessa ambulerande val. Kan något i den vägen göras, så skall regeringen ingalunda sätta sig däremot. Men jag påstår, att just den senaste utformningen av detta uppslag återigen visar huru litet herr Lindman genomtänkt även detta. Är det rimligt, att Konungens befallningshavande skall ålägga den kommunala förtroendemannen att utsätta valet ena dagen på en plats, en annan dag på en annan plats och en tredje dag på en tredje plats uti en kommun? Så ha väl inte ändå kommunerna brukat att ordna med sina val förut. Förut har det alltid varit så, att *kommunerna själva* bestämt, hur de vilja ha valen uppdelade, hur

de vilja göra distriktsindelningen och var de vilja förlägga själva valförrättningen. Att då överlämna denna befogenhet åt Konungens befallningshavande, det tror jag bleve ganska olägligt och skulle nog icke upptagas väl av kommunerna, liksom jag tror, att det är mycket tvivelaktigt, om det överensstämmer med hela kommunalförfattningens anda. Denna detalj är en av de många vanskligheter, som man stöter på, så snart man går längre in i utformningen av det ifrågavarande projektet, och den är icke den enda, som är alltför krånglig för att avfärdas med ett obetänkt hugskott.

Herr Lindman menade, att de formella betänkligheterna ej förtjäna avseende. Det skulle gå så ytterst enkelt med en ambulatorisk förrättning: vederbörande valförrättare förseglar vid dagens slut helt enkelt de på första platsen avgivna rösterna och tar paketet med sig till nästa plats; där bryter han paketet och prickar in de nya rösterna; så förseglar han paketet igen och beger sig till den tredje platsen. Jag skall icke uppehålla mig vid den anmärkning, som genast inställer sig, att det förefaller mig ytterst besynnerligt, om valförrättaren skulle få bryta ett en gång förseglat paket av avgivna röstsedlar — det är väl åter ett förbiseende i hastigheten av herr Lindman, att han framkastade något sådant. Viktigare är, att herr Lindman förbisåg — vad jag redan påpekat såsom den egentliga svårigheten — att man hittills ansett nödigt att kontrollera antalet avgivna röster med förprickningarna i vallängden. Jag vill minnas, att detta är uttryckligen stadgat i författningen; i varje fall skall valsedlarnas antal upptagas i de protokoll, som skickas in till Konungens befallningshavande. Det kan ju nu inträffa, att man gjort en sådan sammanräkning första dagen på första platsen och fått den att stämma med förprickningarna; sedan kommer man till nästa plats och börjar röstningen där, ny avprickning sker i längden, men när man då på denna andra plats summerar de där avgivna valsedlarna, så får man icke antalet att stämma med de nya avprickningar, som man gjort i vallängden. Hur skall det då gå? Med ett ord, denna valförrättning på olika platser med samma vallängd, den bryter sönder den enhetlighet i valförrättningen, som är så viktig ur kontrollsynpunkt. Just av detta skäl är det uppenbarligen som man hitintills, när man velat underlätta avgivandet av röster icke gått en sådan väg, utan tvärtom tänkt sig en distriktsindelning med särskilda vallängder och valförrättningar för varje distrikt.

Jag har besvärat med dessa detaljmarkeringar för att försöka giva åtminstone kammaren och kanske trots allt även herr Lindman — om jag tänker på herr Lindmans vid andra tillfällen visade goda humör — den uppfattningen, att vi sakligt diskuterat denna fråga och att det varit på grund av det sakliga läget, som Kungl. Maj:t för sin del funnit sig icke kunna göra mera för att övervinna besvärigheterna, än som skett och i den nya propositionen kommer att ske.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av ett yttrande av herr civilministern. Herr civilministern uttalade nämligen, i anledning av herr Lindmans förslag, att man kunde klippa itu vallängden, att detta låte sig icke göra

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

på den grund, att vallängden är uppgjord i alfabetisk ordning. Men så vitt jag känner till, finnes det knappast någonstades röstlängder, som äro uppgjorda i alfabetisk ordning, utan uppställningen sker efter rotar; och när så förhåller sig, ligger ju icke ett sådant hinder i vägen för denna klippning av röstlängden, som herr civilministern talade om. Man har visserligen försökt att i vissa stora kommuner underlätta valen genom att upprätta alfabetiska register över mantalen för att sålunda lätt kunna slå upp det hemman, där vederbörande röstägande återfinnes. Detta kan visserligen tillämpas där det är färre åbor på hemmanet, men om, såsom på många håll är fallet, hemmanet är sönderstyckat i en massa lotter med hundratals åbor, då klekar ett sådant register och det blir i alla fall mycket svårt för vederbörande att snabbt expediera de röstägande. Nu tror jag, att litet var har fått det intrycket av debatten, att det kommer verkligen att förefinnas mycket svårigheter inom kommunerna för de röstberättigade att kunna avgiva sina röster, och det må tillåtas mig att tillägga, att det synes mig underligt, att ifrån regeringen, där man satt in så mycken kraft för denna beslutade utvidgning av rösträtten, men nu tyckes resa upp alla möjliga svårigheter för att underlätta dess utövande. Man säger, att det är omöjligt att till den fastställda valtermiinen, den 25 mars, åstadkomma några väsentliga förändringar, åsyftande lättnader för valmännen att rösta; men jag tror, att var och en, som känner förhållandena på landsbygden, måste erkänna, att därest inga andra anordningar kunna åstadkommas än de, som förefinnas eller bebådas, så kommer följden att bli, att många valmän icke komma att avgiva eller försöka avgiva sina röster, och det kanske valmän av det slag, att de äro synnerligen förtjänta av att få avgiva sina röster. Jag vet icke närmare, hur det kan komma att ställa sig med det projekt, som herr civilministern omnämnde, nämligen att röstningen skulle utsträckas till två dagar, men det vill jag ha sagt, att ett sådant arrangemang kommer sannolikt icke, åtminstone på landsbygden, att verka därhän, att större antal valmän komma att avgiva sina röster, utan kommer snarare att leda till motsatsen, ty då kommer man att vara mycket tveksam om, vilken dag man skall fara, och inför denna tveksamhet komma många att stanna hemma. Jag tror i alla fall, att som frågan nu ligger, bör man tänka efter, då regeringen icke tycks komma med några effektiva åtgärder, om man icke skulle kunna uppskjuta dessa val, så att nödiga tekniska anordningar kunna vidtagas och därigenom de röstande sättas i tillfälle att avgiva sina röster; och icke minst med hänsyn till landsbygden och dess förhållanden, tror jag, att man har skäl att tänka på och behjerta den saken. Det är sorgligt, jag upprepar det ännu en gång, att det från regeringens sida anses nästan omöjligt och utförbart att göra något härvidlag. Vems skulden är, skall jag icke inlåta mig på, men jag tror, att man bör söka lösa denna fråga, även om det skall ske genom uppskov eller någon annan anordning.

Herr Lindman: Herr talman! Först skall jag be att få säga.

Svar på
interpellation.
(Forts.)

att på den grund att man missförstått vad som står i min interpellation beträffande Kungl. Maj:ts lagliga befogenhet att besluta utfärdandet av denna kungörelse, jag icke funnit anledning att nu ändra något av vad som sagts i interpellationen.

Vad sedermera det särskilda röstförfaradet beträffar, så betvivlar jag naturligtvis icke i ringaste mån, att regeringen har sökt att penetrera och tränga in i den saken säkerligen mera än jag kunnat göra, eftersom saken varit på tal och undersökt av regeringen. Men äro verkligen dessa hinder, som hans excellens i sitt sista anförande omnämnde, så rysligt farliga? Först nämnde hans excellens, att jag sagt, och det gjorde jag också, att valförrättaren skulle kunna försegla röstsedlarna och taga dem med sig. Nå ja, det vore kanske egentligare och riktigare, att de förseglades för varje dag och inskickades till Konungens befallningshavande, men detta är en detalj, som nog kan ordnas. Värre ställer det sig då med avprickningen i längden. Men enligt civilministerns och regeringens förslag, enligt den proposition, som skall komma i morgon, skulle valförrättningen kunna fördelas på två dagar, och då måste ju röstlängden förvaras över natten i ett förseglat kuvert eller på annat sätt. Om jag bryter detta dagen därpå på samma plats eller bryter förseglingen på en annan plats, blir det icke precis samma förhållande? Om jag t. ex. sitter i Sandviken vid ett val och prickar i längden på måndagen, fortsätter därmed på tisdagen och har längden förseglad under natten, vad är det då som hindrar, att jag den följande dagen flyttar till en annan plats? Det blir väl detsamma. Och vad avprickningen beträffar så kan ju denna tillgå på det sättet, att man begagnar olika märken på de olika platserna. Man kan på det ena stället pricka av med blått, på det andra med rött o. s. v., så att detta synes icke vara något överkomligt i alla fall.

Slutligen vill jag säga, att mitt förslag utgår alldeles givet från att det för detta fall skall stiftas en lag, som säger, att det skall gå till på detta sätt, vare sig det blir Konungens befallningshavande, som förordnar, var platsen skall vara, eller det blir kommunalstämman själf, som bestämmer detta. Detta tycker jag är likgiltigt. För mig är huvudsaken, att valförrättningen kommer till stånd så att valen äga rum på olika platser. Men jag utgår, som sagt, från att detta fastställs genom lag och icke, som Kungl. Maj:t gjort i det nu omdebatterade fallet, genom allenast en Kungl. kungörelse.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag har begärt ordet för att begagna tillfället att få uttrycka min stora tillfredsställelse över den måhet, som herrar Lindman, Räf och Magnusson i Skövde nu ådagalägga för att bereda valmännen tillfälle att avgiva sina röster. Det har tyvärr icke alltid varit förhållandet på högernsida. Jag ber emellertid att nu, som sagt, få uttala min livliga tillfredsställelse över denna omtanke om valmännen.

Jag har vidare begärt ordet för att lämna en upplysning, och det är, att konstitutionsutskottet som bekant har under omprövning Kungl. Maj:ts proposition nr 36, vari föreslagits vissa lättnader för marsva-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

len. Det är sannolikt, att utskottet beträffande denna proposition och vad däri är föreslaget kan komma till ytterligare förenklingar, och jag vill tillägga, att utskottet också haft under omprövning tanken på eller möjligheten av att inom vissa kommuner kunna ordna med valdistrikt och flera vallokaler och att anordna flera bord inom samma vallokaler, för att valförrättningen skall kunna försiggå fortare. Men jag kan icke meddela något om resultatet av denna omprövning. Jag vet icke, huruvida det är möjligt för utskottet att överhuvud taget komma till ett resultat med avseende på detta. Dock vill jag tillägga, att det förslag, som herr Lindman i dag fört fram, icke varit uppe inom utskottet, men det är möjligt, att det efter detta kan komma upp. För mig del vill jag icke i sakens nuvarande läge uttala någon bestämd uppfattning om den utväg, som herr Lindman här anvisat, men jag har en känsla av, att denna utväg liksom andra utvägar, i vad det gäller distriktsindelning eller andra liknande åtgärder, kommer att stöta på avsevärda svårigheter, svårigheter att kunna utöva en verklig kontroll, som ur valmännens synpunkt är tillfredsställande.

Man har gjort gällande, att om den kungl. propositionen, som framlägges i morgon, däri det är fråga om att utsträcka valförrättningen till två dagar, bifalles, därigenom svårigheterna icke skulle komma att avhjälvas i avsevärd grad. Det är möjligt, att så kan bliva fallet, men jag vill tillägga, att om det blir två dagar, så torde det icke vara så omöjligt för vederbörande att t. ex. kungöra ute på landsbygden, att under den första dagen skola de och de byarna rösta och under den andra dagen de återstående eller något i den stilen, dock så, att om någon från en annan by skulle komma på den första dagen och vilja rösta, han i alla fall skulle sättas i tillfälle därtill. Vi ha åtminstone i min hemstad tillämpat ett sådant tillvägagångssätt, och det har gått utmärkt. Magistraten har vid valtillfällena i kungörelsen uppmanat de valberättigade i vissa kvarter att rösta på förmiddagen och andra att rösta på eftermiddagen, och det har, som jag sade, gått utmärkt. Jag föreställer mig, att det icke skulle medföra så stora svårigheter att anordna något liknande även i fråga om de nu förestående valen.

Jag vill, som sagt, icke uttala mig vidare i själva saken men vill dock uttala ett önskemål här i dag och det är, att de av kammarens ledamöter, som eventuellt ämna väcka motion i anledning av den kungl. propositionen, som kommer i morgon, må söka att avgiva dessa motioner så fort som möjligt, ty eljest kan det inträffa, att en förordning beträffande dessa bestämmelser kan komma att utfärdas så sent, att det kan bli svårigheter även ur den synpunkten.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar: Då de talare, som hittills yttrat sig, huvudsakligen varit från städerna, så torde det kanske icke vara ur vägen, att även en landsortsbo yttrar ett par ord.

Det är klart, att vid de val, som nu skola äga rum på den allmänna valrättens grund, det är av stor betydelse, att man redan från

första början anordnar dessa val på sådant sätt, att de verkligen kunna bli uttryck för hela folkets åsikt. Det är ju betydligt större väljaremassor, som man nu kommer att röra sig med, oaktat jag gärna medgiver, att de bestämmelser, som få gälla i år för gifta beträffande röstning med fullmakt, komma att medföra, att icke så många som eljest komma att inställa sig. Frågans kärnpunkt ligger naturligtvis däri, att man på landsbygden har en viss känsla av att det för landsbygdens befolkning är svårt att vid dessa val kunna deltaga i samma proportion som befolkningen i städerna eller stadsliknande samhällen. Det är ju förlåtligt, om denna känsla finnes. Den är kanhända obefogad, men jag kan konstatera, att en sådan känsla verkligen förefinnes.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Under sådana förhållanden gör man sig givetvis den frågan: på vad sätt skall man kunna underlätta dessa val? Jag tror då, att skola valen förrättas omedelbart i vår, så bör man icke skjuta upp dem till omedelbart efter mars månad, ty detta skulle bliva ofördelaktigare för jordbrukets folk. Om man sålunda uppskjuter valen för att åstadkomma bättre tekniska förhållanden, så skulle man därmed framkalla olägenheter på ett annat område.

Det är dock en sak, som man mycket praktiserat i större kommuner på landsbygden nere hos oss, när det gäller uppbörderna. Där har man en ambulatorisk anordning nära nog undantagslöst i de större kommuner, jag känner, och man har icke funnit, att svårigheterna att utöva kontrollen varit så stora, som man här tycks förutsätta. Jag inser nog, att det är skillnad mellan dessa förrättningar och nu ifrågasvarande val, ty då går det till på annat sätt, men jag föreställer mig, att man icke skulle ha något mot att underkasta sig dessa anordningar, ty därigenom skulle valförrättningen gå något lättare. Vad den där avprickningen i röstlängderna beträffar, som skulle företagas med hänsyn till de röstande, så går det lätt att stämpla ut datum för valet, och om det då är två eller tre dagar mellan valen, så skulle man kunna förfara vid alla tillfällen på samma sätt. Detta är sålunda något, som icke är så synnerligen svårt, och därför skulle jag vilja rikta en varm vädjan till regeringen att taga i övervägande, huruvida man icke skulle kunna göra något för just detta val i den riktningen, att man medgäve kommuner, som lämnade in ansökan till Konungens befallningshavande därom, att få anordna dessa grundläggande val efter ambulatorisk metod. Det vore naturligtvis icke meningen, att man skulle fortsätta därmed, ty sedan finge man klyva sönder de stora kommunerna i valdistrikt, men för att hjälpa sig fram denna gång borde detta vara en framkomlig väg. Att däremot nu företaga en uppdelning i distrikt skulle medföra stora svårigheter. Och vad en sönderklippning av röstlängden beträffar, så är det som herr statsministern sade, mycket kinkigt att verkställa en sådan, såsom de nu i allmänhet äro upplagda.

Som jag ser saken, skulle det praktiskt taget alltså vara bevis på ett synnerligen stort tillmötesgående mot de stora kommunerna, om något kunde göras för att åstadkomma en ambulatorisk valförrättning. Det är min erfarenhet som kommunalman.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Norman: Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande har nyss framhållit, att konstitutionsutskottet har funnit det i den kungl. propositionen avseende valen till stadsfullmäktige, kommunal- och municipalfullmäktige föreslagna tillvägagångssättet alltför svårhandterligt och därför ansett sig böra föreslå åtskilliga förenklingar. I den interpellation, som nu behandlas, har varit tal om att bereda större möjligheter till rösträttens utövande såväl vid förstnämnda val som vid landstingsmannavalen. Det har härvid påvisats, och icke kunnat bestridas, att utomordentligt stora svårigheter möta de valberättigade att vid de förestående valen i större kommuner fullgöra sin rösträtt. På samma gång också vissa linjer angivits, som man möjligen kunde följa för att bereda större möjligheter för dessa valberättigade att fullgöra sin rösträtt.

I dessa förslag, som sålunda ha framkommit i allas vårt gemensamma och i alla de valberättigas gemensamma intresse har regeringen tyckts finna något annat, än blott omtanke om valmanskåren och dess möjligheter att utöva sin rösträtt. Den har ställt sig tämligen oförstående mot vad som här framkommit och har andragit åtskilliga de obotfärdigas förhinder. Det är åtminstone det intryck jag fått av debatten.

Sedan konstitutionsutskottets ordförande på sakens nuvarande stadium ansett sig kunna meddela vad som förekommit i konstitutionsutskottet i denna fråga, kan det icke vara någon indiskretion att framhålla, att regeringens proposition rörande vissa av de val som stunda i mars månad, har rönt det öde, att utskottet ansett sig icke kunna godtaga Kungl. Maj:ts uppfattning; och då så är förhållandet, torde det vara fullkomligt på sin plats att framhålla att önskemål kunna förefinnas om förenkling av valproceduren även vid de stundande landstingsmannavalen. Det hade varit önskligt, om regeringens ledamöter här icke hade visat sig så litet förstående härför och huvudsakligen sett på svårigheterna, när det gällt önskemålen att bereda lättnader för deltagandet i de val som skola äga rum i mars månad.

Det är blott detta, herr talman, jag vid detta tillfälle velat framhålla.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 60, angående förstärkning av grunden under vissa delar av Stockholms slott.

§ 5.

Vidare föredrogs, men blevo ånyo lagda på bordet andra lagutskottets utlåtanden nr 1—4.

§ 6.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Möller</i>	under 7 dagar fr. o. m. den 8 febr.,
» <i>Moberger</i>	» 12 » » » 8 »
» <i>Kristensson</i>	» den 8 febr.,
» <i>Ericson</i> i Funäsdalen	» 5 dagar fr. o. m. den 8 febr.,
» <i>Andersson</i> i Gävle	» 4 » » » 8 » och
» <i>Olsson</i> i Broberg	» 8 » » » 8 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,4 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 8 februari.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Ledamoten av riksdagens andra kammare herr Per Svensson, som lider av influensa är tills vidare oförmögen till tjänstgöring, intygar Stockholm den 7 februari 1919.

Abram Nilsson,
leg. läkare.

§ 2.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 64, angående täckande av kostnader, som stå i samband med den under neutralitetsvakten ökade förslitningen av flottans fartygsmateriel;

nr 65, angående täckande av merkostnader för elektrisk installation i sjökrigsskolan m. m.;

nr 66, angående årligt understöd från allmänna indragningsstaten åt förre navigationsskolläraren Hans Herman Lindfelts änka Mathilda Charlotta Lindfelt, född Holmström;

nr 67, angående beredande av ökade medel för tandpolikliniken vid flottans station i Stockholm;

nr 68, angående personligt ålderstillägg åt t. f. tjänstemannen i andra lönegraden i marinförvaltningen Reinhold Casper Theodor Näsman;

nr 53, med förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärke åt arbetarna m. m.;

nr 54, angående pension till biträdet å järnvägsstyrelsens statistiska kontor Anna Nygren;

nr 59, angående gemensamt rörelsekapital för statens vattenfallsverks fastighetsförvaltning m. m.;

nr 61, angående vissa ändringar av gällande stat för vattenfallsstyrelsen;

nr 63, med återkallelse av i statsverkspropositionen gjord framställning om anslag för anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. m.;

nr 69, angående anslag för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet;

nr 76, med förslag till lag angående utsträckande till två dagar av vissa valförrättningar under våren 1919; och

nr 52, angående en gemensam skolöverstyrelse.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 62, angående driftkostnader under år 1920 för statens domäner; och

till statsutskottet propositionen, nr 58, angående beredande av medel för färdigställandet av torpeder till jagarna Wrangel och Wachtmeister.

§ 4.

Härpå föredrogos vart för sig bevillningsutskottets betänkanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om undantag från tillämpningen av förordningen den 25 juli 1912 angående särskild skatt å majs, utländsk potatis samt manio-karot och andra väsentligen lika stärkelsrika, tullfria utländska ämnen, använda vid tillverkning av stärkelse; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om visst undantag från tillämpningen av stadgandet i 13 § 4 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda betänkanden hemställt.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckta motioner angående vissa invallningsföretags

hänförande under lagen om dikning och annan avledning av vatten den 20 juni 1879 begärdes ordet av herr L e a n d e r, som yttrade: Herr talman! Det är icke min mening att yrka bifall till motionerna, men jag vill i stället kraftigt understryka, vad utskottet säger i slutet av sin motivering, där utskottet ger »uttryck åt den förhoppningen, att det pågående arbetet å ny lagstiftning för den defensiva vattenrätten snarast möjligt måtte resultera i slutligt förslag och att därvid jämväl ifrågavarande spörsmål måtte vinna ändamålsenligt beaktande».

Foteviken, som är omnämnd i herr Pehrssons i Bramstorp motion, känner jag icke till, men däremot känner jag mycket väl till Vesan, som beröres i herr Jeppssons motion. Där ligger nu ett mycket stort område till ringa eller ingen nytta. Om det torrlades och odlades, skulle man här ärligen kunna skörda tusentals tunnor spannmål och våra livsmedelstillgångar därigenom erhålla ett väsentligt tillskott. För övrigt finns det utefter Blekinguskusten åtskilliga andra områden, om än icke så stora, vilka vänta på att bli kultiverade och därigenom tjäna folknäringen. Även på andra platser i vårt land finnas säkerligen dylika områden, som icke kunna utnyttjas på grund av bristande lagstiftning.

Jag tillåter mig därför uttala det önskemålet, att lagutskottets förhoppning icke måtte slå fel, utan att den måtte bli omsatt i handling, i form av ett lagförslag, under den allra närmaste tiden, ty det förstår man ju, att det är en nationalekonomisk förlust, att dessa områden skola ligga för fåfot, då de kunde, om de bleve kultiverade, tjäna ett fosterländskt ändamål och i hög grad bidra till folknäringens tryggande.

Något vidare har jag, herr talman, icke att andraga.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Härefter föredrogos vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om lagstiftning i visst syfte beträffande försäljning av jord till småbruk;

nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av mera betryggande skydd för får på betesmark mot kringströvande okynneshund m. m.; och

nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om skydd för fastighetsägare på landet mot störande och stojande tillställningar i omedelbar närhet av hans hem.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls av kammaren.

§ 7.

Herr *Kant* avlämnade en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 37, med förslag till förordning angående försäljning av pilsner m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 319, blev på begäran bordlagd.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 4 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ts angående lagbestämmelser rörande skyldighet att i vissa fall borttaga träd eller grenar därav och buskar, som hämma växtligheten å åkerjord; och

nr 6, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 44 § i legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 73, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse;

nr 74, angående försäljning till staden Varberg av den till Lindhofs kungsgård i Hallands län hörande ön Getterön; och

nr 75, angående understöd till svenska vägföreningen.

Ifrågavarande propositioner bordlades.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jansson</i> i Kungsör	under 3 dagar fr. o. m. den 8 febr.			
» <i>Bergström</i> i Högsön	» 14 »	»	» 12 »	och
» <i>Ånder</i>	» 6 »	»	» 10 »	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,21 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 11 februari.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Undén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 70, angående disponerande för arméns räkning av visst antal sängplatser å länslasarettet i Linköping;

nr 71, angående pension å allmänna indragningsstaten åt byggnadschefen hos arméns kasernbyggnadsnämnd, arkitekten J. L. Peterson;

nr 72, angående tillstånd för musikfanjunkarna, musikdirektörerna Ernst Emanuel N:son Willners och Gustaf Emil Hessler att med bibehållande av viss befattning åtnjuta tillfällig löneförbättring;

nr 79, angående ökning av riksbankens sedelutgivningsrätt; och

nr 77, med förslag till lag om visst undantag från tillämpningen av 21 § lagen den 16 oktober 1914 om tillsyn å fartyg.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogos var för sig följande å kammarens bord vilande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 64, angående täckande av kostnader, som stå i samband med den under neutralitetsvakten ökade förslitningen av flottans fartygs-materiel; och

nr 65, angående täckande av merkostnader för elektrisk installation i sjökrigsskolan m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 66, angående årligt understöd från allmänna indragningsstaten åt förre navigationsskolläraren Hans Herman Lindfelts änka Mathilda Charlotta Lindfelt, född Holmström;

till statsutskottet propositionerna:

nr 67, angående beredande av ökade medel för tandpolikliniken vid flottans station i Stockholm; och

nr 68, angående personligt ålderstillägg åt t. f. tjänstemannen i andra lönegraden i marinförvaltningen Reinhold Casper Theodor Näsman;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 53, med förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 54, angående pension till biträdet å järnvägsstyrelsens statistiska kontor Anna Nygren; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 59, angående gemensamt rörelsekapital för statens vattenfallsverks fastighetsförvaltning m. m.;

nr 61, angående vissa ändringar av gällande stat för vattenfallsstyrelsen;

nr 63, med återkallelse av i statsverkspropositionen gjord framställning om anslag för anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. m.; och

nr 69, angående anslag för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet.

Vid härpå skedd föredragning av propositionen, nr 76, med förslag till lag angående utsträckande till två dagar av vissa valförrättningar under våren 1919 begärdes ordet av

Herr P e r s s o n i Fritorp, som yttrade: Herr talman! Jag skall be att få med ett par ord beledsaga remissen av denna kungl. proposition. Redan när urtima riksdagen fattade sitt beslut i författningsfrågan framstod detta för mig och för mina meningsfränder såsom ett hastverk, och man kan väl säga, att det gamla ordspråket, som säger, att det är svårt att göra en sak både fort och väl, besannat sig även här. Ju närmare man nalkas den stund, då urtimabelslutet skall i praktiken första gången realiseras, visar det sig, att detta är förenat med åtskilliga svårigheter. Denna kungl. proposition är ju avsedd att avhjälpa en av dessa bristfälligheter. Jag bara beklagar, att denna proposition icke innehåller ännu en bestämmelse av för alla parter gagnande innebörd, och som jag här med herr talmannens tillstånd skall be att i korthet få angiva.

Jag ber då att få till konstitutionsutskottet rikta en vädjan, att utskottet måtte vid behandlingen av denna och föregående kungl. propositioner, som avlämnats, och motioner som väckts i ärendet, jämväl taga under övervägande lämpligheten av att uppskjuta valen till landstingen till en senare tidpunkt. Jag kan för min ringa del inte se den minsta olägenhet av en sådan anordning, men väl åtskilliga fördelar, och jag skall be att få påpeka några av dessa. Som bekant skola såväl landstingsvalen som valen till de kommunala institutionerna, d. v. s. stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige m. m., förrättas i senare hälften av mars månad. Oavsett vad beslut riksdagen fattar över den kungl. propositionen angående gemensamt avlämnande av valsedlarna till båda upplagorna av de kommunala valen, få rikets länsstyrelser

ett oerhört tillskott i sitt arbete, ty denna myndighet skall ju dels själv verkställa sammanräkningen av de kommunala valen på rikets landsbygd, dels tillhandahålla domhavandena biträden för landstingsvalen. Alldeles särskilt i större län torde det möta åtskilliga svårigheter att uppbringa fullt kvalificerad personal härtill, ty sammanräkningen skall ske under tjänstemannaansvar. Uppenbart är, att denna olägenhet skulle i väsentlig grad försvinna, om valen förlades till olika tidpunkter.

Och så är det en annan sak, som visserligen icke är ny, men dock förtjänt av beaktande, särskilt *denna* gång, då man har all anledning befara, att den kommer att användas i betydligt större utsträckning än tillföre. Mina herrar, en vördsam fråga: Hur tro herrarna, att denna kammare kommer att se ut under största delen av mars månad? Jag gissar, att när vi kommit några dagar in i mars kammarens ledamöter fly som agnar för vinden för att ute i landsorten förkunna sin politiska tro. Kammarens aktade talman får nog en tre veckors tid betrakta kammaren som obefintlig. Kanske några av stockholmarna av misstag någon gång komma hit, ty det är ju riksdag, men vad har de här att göra, då så gott som alla andra äro borta.

Inom parentes vill jag här säga, att jag med glädje skulle hälsa en kungl. proposition, innehållande förbud för ledamot av riksdagen att mitt under brinnande riksdagsarbete ge sig ut på långa föredragsturnéer. Det borde åtminstone finnas ett maximum av t. ex. 3 gånger, och överträdelse häremot borde effektivt bestraffas. Jag skulle som lämplig straffpåföljd vilja nämna detsamma, som en ärad ledamot av denna kammare ansåg lämpligt att tillämpa mot de betodlare, som för ett par år sedan icke odlade sockerbeter i samma omfattning som förut, nämligen 8 års straffarbete.

Då ett stort flertal av denna kammarens ledamöter jämväl äro valförrättare, torde det dröja in i april, innan ledamöterna äro mangrant församlade här, och då dröjer det ju blott några dagar, till dess påsklovet avbryter riksdagsarbetet. Efter allt att döma synes denna riksdagsarbete bliva i sällsynt grad sönderbrutet, och man kan med skäl fråga sig: vartill tjänar omsorgen om arbetets avslutning i laga tid, när riksdagen själv på annat sätt omöjliggör detta? Det är i sanning att icke låta den ena handen veta vad den andra gör. Om t. ex. årets landstingsval förlades till förra hälften av juni månad, kunde man ju förvänta, att riksdagens arbete i god tid dessförinnan skulle vara slut. Och så ett tredje och viktigare skäl: är det så aldeles säkert, att alla röstlängder hinna bli klara och att alla distriktsindelningar bliva laga kraftvunna? Jag tillåter mig betvivla detta, och det bör väl vara riksdagen angeläget att förekomma dylikt.

Jag ber, som sagt, vördsammast konstitutionsutskottet att taga detta i noggrannaste övervägande; jag tror det är förtjänt av sådant. Vid interpellationsdebatten i fredags hörde vi ju från regeringshåll, att anordningarna vid valen vållat regeringen åtskilligt bekymmer. Om nu de kommunala valen förrättades, som bestämt är, i mars månad, kunde ju från dessa val, som väl äro de mindre viktiga, erfarenheter vinnas, som sedermera kunde utnyttjas vid landstingsmanna-

valen, om dessa ägde rum ett par månader senare. Den, som vinner tid, vinner allt, och jag tror, att för alla oavsett partiåskådning skulle en dylik ändring vara gagnelig.

Den enda olägenhet, som jag kunnat upptäcka, är den, att mandattiden för de nuvarande landstingsmännen utgår den 1 maj, och man kan så väl förstå, att denna kammares majoritet icke är villig att förlänga densamma en enda dag därutöver. Men de lagtima landstingen sammanträda som bekant först i september, och det torde väl sakna betydelse, om det finnes landsting, valda för maj månad eller icke, ty man får väl hoppas, att Kungl. Maj:t icke inkallar flera urtima landsting i år än de som nyss hållits landet runt, landsting, vilka jag anser bort kallats för *onödiga* landsting i stället för *urtima* landsting.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte det i anledning av densamma i kammaren nu avgivna yttrandet till konstitutionsutskottet.

Härefter föredrogs övriga å bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 52, angående en gemensam skolöverstyrelse;

till bankoutskottet propositionen, nr 73, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 74, angående försäljning till staden Varberg av den till Lindhofs kungsgård i Hallands län hörande ön Getterön; och
nr 75, angående understöd till svenska vägföreningen.

§ 4.

Herr Kants på bordet liggande motion nr 319, som nu föredrogs, hänvisades till bevillningsutskottet.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 3 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 5 och 6.

§ 6.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Persson* i Fritorp, nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 76, med förslag till lag angående utsträckande till två damorskor m. m.;

herr *Lindman m. fl.*, nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 76, med förslag till lag angående utsträckande till två dagar av vissa valförrättningar under våren 1919;

herr *Hansson* i Sölvesborg, nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 30, angående bemyndigande för järnvägsstyrelsen att utgiva ersättning i anledning av järnvägsolyckan vid Getå; och

herr *Norman m. fl.*, nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 39, med förslag till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.

Motionen nr 321 blev på begäran omedelbart hänvisad till konstitutionsutskottet

Övriga avlämnade motioner bordlades.

§ 7.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 14, till Konungen, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av mera betryggande skydd för får på betesmark mot kringströvande okynneshund m. m.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Branting</i>	under 14 dagar fr. o. m. denna dag
» <i>Thorsson</i>	» 7 » » » »
» <i>Karlsson</i> i Vätö	» 4 » » den 12 febr.,
» <i>Lövgren</i> i Nyborg	» 7 » » » 12 »
» <i>Andersson</i> i Stockholm	» den 12 febr.,
» <i>Svensson</i> i Långelanda	» 10 dagar fr. o. m. den 15 febr.,
» <i>Mossberg</i>	» 11 » » » 12 » och
» <i>Engberg</i>	» 10 » » denna dag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.25 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 12 februari.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr vice tal-
mannen.

§ 1.

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 78, med förslag till lag med särskild bestämmelse att tills-
vidare gälla i fråga om skydd för vissa främmande patent; och
nr 80, angående sättet för bestridande av kostnaderna för offi-
cerares och underofficerares över stat samt officerares av reserven
tjänstgöring vid flottan resp. kustartilleriet samt för marinintenden-
turkåren i flottans reserv tillhörande marinintendenters tjänstgöring
vid flottan.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande
propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 70, angående disponerande
för arméns räkning av visst antal sängplatser å länslasarettet i Lin-
köping;

till bankoutskottet propositionen, nr 71, angående pension å
allmänna indragningsstaten åt byggnadschefen hos arméns kasern-
byggnadsnämnd, arkitekten J. L. Peterson;

till statsutskottet propositionen, nr 72, angående tillstånd för
musikfanjunkarna, musikdirektörerna Ernst Emanuel N:son Willners
och Gustaf Emil Hessler att med bibehållande av viss befattning
åtnjuta tillfällig löneförbättring;

till bankoutskottet propositionen, nr 79, angående ökning av
riksbankens sedelutgivningsrätt; och

till behandling av lagutskott propositionen, nr 77, med förslag
till lag om visst undantag från tillämpningen av 21 § lagen den 16
oktober 1914 om tillsyn å fartyg.

§ 3.

Vidare föredrogs var efter annan de på kammarens bord lig-
gande motionerna; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 320 av herr *Persson* i
Fritorp;

till statsutskottet motionen nr 322 av herr *Hansson* i Sölvesborg;
och

till konstitutionsutskottet motionen nr 323 av herr *Norman m. fl.*

§ 4.

Härefter föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 3, i
anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-
rad lydelse av § 4 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd
och skolråd i Stockholm den 20 november 1863; och blev utskottets
däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr *Ang. skyldig-*
5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angäen-
de lagbestämmelser rörande skyldighet att i vissa fall borttaga träd *het att i vissa*
eller grenar därav och buskar, som hämma växtligheten å åkerjord, *fall borttaga*
begärdes ordet av *träd m. m. å*
åkerjord.

Herr *Magnusson* i Skövde som yttrade: Herr vice talman,
mina herrar! Det skulle ej tillkomma mig att hålla liktalet över ifråga-
varande motion, men, då jag anser det föreliggande spörsmålet vara
ganska viktigt, ber jag att få yttra några ord.

Det är nämligen så, att vissa trädslag kunna göra oerhört stor
skada på kringliggande mark, ej minst då de äro planterade vid grän-
sen till grannens ägor. Nu har motionären liksom föregående års
motionärer icke föreslagit annat än skyldighet för ägaren att hugga
bort de grenar, som sträcka sig över gränsen. Därmed är mycket litet
vunnet, ty den största skadan förorsakas av trädens rötter, som tränga
in på grannens mark och där göra skada. Jag vet, på grund av egen
erfarenhet, att vissa trädslag, såsom exempelvis lönn, ask och björk,
kunna med sina rötter, gå 20—25 meter in på grannens åker, och
det är då lätt att finna, att det här rör sig om en skada, som ej är
obetydlig, särskilt då det gäller små lägenhetsinnehavare, som kunna
få nästan hela sin täppa förstörd, därför att grannen har planterat
stora lövträd invid gränsen. Jag är sålunda ej ense med dem, som
säga, att det rör sig om en så ringa fråga, att man ej bör lagstifta
om den. Men jag är övertygad om, att en bestämmelse, som endast
ålägger vederbörande att hugga bort grenarna, ej kommer att åstad-
komma någon effekt. Jag vill erinra om, att det i en del andra länder

Ang. skyldig-
het att i vissa
fall borttaga
trääd m. m. å
åkerjord.
(Forts.)

finnes en lagstiftning, där det helt enkelt förbjödes att inom visst avstånd från grannens mark plantera stora, lövbärande träd. Och jag tror, att det kan ifrågasättas, om icke för vissa platser även i vårt land stadganden i berörda hänseende vore behöfliga. Jag har emellertid ej tänkt göra något yrkande. Jag har endast velat påpeka saken, för att den må ihågkommas för framtiden, då det ju är möjligt, att frågan återkommer och kan få en välvilligare behandling. Jag har, herr vice talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Ang. ändring
i legostadgan.

Till avgörande förelåg härpå andra lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 44 § i legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 186, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Jönsson i Slätåker* hemställt, att riksdagen ville för sin del besluta, att § 44 i kungl. legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833 skulle erhålla följande lydelse:

Flyttningsdag för tjänstehjon så å landet som i städerna, är den 24 november, med undantag för Stockholms stad, där tvenne flyttningsdagar årligen äga rum, nämligen den 24 april och den 24 oktober.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Magnusson* i Kalmar beträffande viss del av motiveringen.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, anförde:

Herr *Jönsson i Slätåker*. Herr vice talman, mina herrar! Det synes av utlåtandet, som om utskottet strängt taget visat sig välvilligt mot den tanke, som jag i motionen velat genomföra. Men utskottet har ändå på vissa skäl avstyrkt motionen. Utskottet säger, att skäl ej föreligga att nu upptaga förevarande del av tjänstehjonsstadgan till behandling. Jag har en mot detta alldeles olikartad uppfattning. Jag tror, att det föreligger synnerligen starka skäl för att upptaga denna del av tjänstehjonsstadgan till förändring, nämligen på grund av de förhållanden, som under senare tider utvecklats sig inom jordbruket i synnerhet i den provins, jag tillhör. Nu, sedan vi hänvisats till att driva ett mera intensivt jordbruk med forcerad sockerbetsodling och rotfruktsodling och dessa arbeten äro förlagda till senare delen av oktober månad och jämväl sträcka sig in i november, har det visat sig vara stora svårigheter och olägenheter med

flyttningsdagen, då den såsom nu är förlagd till den 24 oktober. Det är ej endast från jordbrukaresynpunkt, som man kan påvisa befintliga olägenheter, ty det är även från jordbrukararbetarnas synpunkt, som man kunde framdraga sådana. Det har visat sig, att redan vid 1892 års riksdag, d. v. s. för 25 år sedan, en motion ganska ensartad med den, som jag haft nöjet framlägga, varit före. Den blev visserligen delvis avslagen, men den hade även sina förespråkare. Sedan har frågan fått ligga till sig till 1898, då den väcktes på tal igen, och sedan till förra året, då det väcktes förslag om avskaffande av tjänstehjonsstadgan. Jag erkänner villigt, att den nuvarande tjänstehjonsstadgan är något föråldrad och behöver revideras, men jag har förmenat, att vi icke böra vänta med en så liten ändring som den, vilken jag föreslagit, till dess denna revision hinner bli färdig, detta på grund av det skäl, som jag förut har antytt. Men det möter ju här vid denna frågas avgörande liksom vid så många andra det hindret, att förhållandena inom skilda delar av vårt vidsträckta land äro så olika varandra. Det är rätt ofta så, att de förhållanden, som passa t. ex. i Skåne, icke passa för mellersta eller norra Sverige. Detta är ju rent av en speciell fråga för oss skåningar, och den är av sådan natur, att jag hade beräknat, att även jordbrukarrepresentanterna, från Norrland skulle ha insett nödvändigheten av förslaget genomförande. Jag tror, att det är nödvändigt, att vi vid sådana tillfällen försöka förstå varandra och gå varandra till mötes. Vi skulle säkerligen få nytta därav på bägge sidor. Det har sagts här i motiveringen, att det kan beträffande övriga delar av riket påvisas allvarliga olägenheter genom en sådan framflyttning av flyttningsdagen. Ja, det är kanske rätt att säga, att olägenheter kunna påvisas, det betvivlar jag ej. Men vi från Skåne kunna påvisa *allvarliga* olägenheter av att ha flyttningsdagen förlagd till denna tid. Det kanske mest bärande skäl, som finnes i utskottets motivering, är det, att tiden skulle stöta samman med tiden för mantalsskrivningen. Det vill jag ej förneka, men jag tror, att om man hade haft god vilja att genomföra denna sak, så skulle detta kunnat ordnas på något sätt.

Jag beklagar, att utskottet har avstyrkt min motion, men jag anser, att den är av så stor betydelse för den del av landet, som jag representerar, att jag, herr vice talman, dock tillåter mig att yrka bifall till min motion.

Herr von Sneidern: Herr vice talman, mina herrar! Då den ärade motionären yrkat bifall till sin motion, skall jag be att med några ord få klargöra den ställning, som utskottet har intagit till densamma.

Förslaget utgör, som motionären framhöll, huvudsakligen ett intresse för södra delen av landet. Han sade till och med, att det vore en speciell fråga för Skåne. Men, som motionärens yrkande går ut på en förändring icke endast av de skånska förhållandena utan av förhållandena i hela vårt land, då han yrkar på förändring av en viss paragraf i tjänstehjonsstadgan, så följer därav med nöd-

Ang. ändring
i legostadgan.

(Forts.)

vändighet, att man måste taga hänsyn icke blott till de skånska förhållandena utan även till förhållandena i andra delar av landet. Motionären yttrade, att det kunde påvisas olägenheter för andra delar av landet, men att man, vad Skåne beträffar, kunde påvisa *allvarliga* olägenheter. Och då ansåg han, att dessa borde väga så tungt, att jordbrukarna i andra delar av landet borde hjälpa skåningarna i detta fall. Jag skulle vara fullt ense med motionären, om verkligen förhållandet vore sådant. Men jag är övertygad om, att verkligt allvarliga olägenheter även kunna påvisas för andra delar av landet. I stora delar av landet, åtminstone här i mellersta Sverige, som jag känner till, har man inte längre blott en flyttningsdag om året utan praktiskt taget två. Två gånger om året, en gång för varje halvår, är det flyttningsdag. Och flyttningsdagen på våren är på många ställen lika betydelsefull som flyttningsdagen på hösten. Den inträffar den 24 april, d. v. s. för de delar av landet, som jag tänker på, i allmänhet före vårbruket. Skulle nu i enlighet med motionärens önskan flyttningsdagen på hösten flyttas till den 24 november, så skulle därav följa, att också vårflyttningen skulle framflyttas en månad eller till den 24 maj, och denna flyttningsdag skulle då i våra trakter komma att inträffa mitt under vårbruket, särskilt då detta på grund av ogynnsamma omständigheter har blivit framflyttat i tiden. Och när så sker: är det ju så mycket mera maktpåliggande, att arbetet blir snabbt utfört. Just detta skäl har varit ett av de mest välgående för mig att avvisa den tanke, som annars ligger nära till hands och som, såsom jag väl förstår, kan och måste speciellt intressera de södra delarna av landet och även en bit längre uppåt norr, där man också fått höstarbetet framflyttat, visserligen icke på grund av sockerbetsodlingen men på grund av rotfruktsskörden o. s. v. Det är ur rent praktisk jordbrukarsynpunkt det skäl, som mäktigt bidragit till avstyrkandet av motionen.

Ett annat skäl är ju det, som även framhålles i utskottets motivering, nämligen att hela denna fråga så småningom kommer upp till behandling i sitt rätta sammanhang. Så sent som förra året begärdes av kammaren och av riksdagen, att hela legostadgan skulle upptagas till förnyad behandling och förslag, grundat på den begärda utredningen, framläggas för riksdagen. När denna riksdagens begäran kommer att villfaras av Kungl. Maj:t, finns tillfälle att upptaga frågan till förnyat övervägande. Och då kan man även tänka sig möjligheten av skilda flyttningsdagar för olika delar av landet, om än jag för min del måste säga, att jag befarar, att denna väg skall visa sig svårframkomlig.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr vice talman, mina herrar! Det är nog med denna fråga som med åtskilliga andra praktiska frågor, som röra jordbruket i vårt land, att förhållandena äro så ytterst olika i olika delar av landet, att man knappast kan få saken klokt lagd med en och samma bestämmelse för hela landet. På åtskilliga

andra områden har man ju medgivit en så att säga separat tillämpning av vissa lagar. Jag skulle kunna räkna upp åtskilliga exempel därpå. Det är ju då i regel landstingen, som ha avgörandet och som få gå in till Kungl. Maj:t med begäran om att få den eller den tillämpningen för landstingsområdet. Jag föreställer mig, att det skulle vara det lyckligaste för en lösning, en god lösning av den nu förhandenvarande frågan, om så kunde ske även på detta område. Jag inser allt för väl, att vilken dag man än bestämmer till flyttningsdag, så har den olägenheter med sig på åtskilliga ställen i landet och fördelar på andra. Men det vill jag härmed ha utsagt, att någon mera olämplig flyttningsdag än den 24 oktober skulle man knappast kunna leta upp för Skåne. När det allra mest intensiva arbetet måste avbrytas, så måste detta naturligtvis verka till skada både för arbetarna och arbetsgivarna. Jag tror verkligen, att ställningen i vårt land är sådan, att vi måste söka inrätta oss på det allra mest praktiska sätt, till gagn för hela yrket, för arbetarna såväl som för arbetsgivarna. Och det är just under förhoppning, att så måtte ske, som jag vill säga, att jag tror, att utskottet sett litet väl snävt på denna fråga. Visserligen har utskottet i sin motivering icke allenast klubbat ned förslaget, men man tycks dock kunna läsa ut, att frågan just icke intresserat utskottet synnerligen mycket. Jag vill därför såsom skånsk jordbrukare på det starkaste understryka, att när, såsom vi hoppas, det snart måtte ske en omarbetning av tjänstehjonsstadgan, eller vad vi nu skola ha i stället för densamma, det då måtte tagas i allvarligt överbägande möjligheten av en sådan lösning, att avtalslutet för år, eller hur man nu kommer att ordna det, måtte läggas till en tjänligare tidpunkt än just den 24 oktober. Det kan säkert hellre läggas ett stycke in i november — hur mycket, vill jag icke här bestämt säga, ty det kan taga emot på andra håll. Men den tanke, som ligger under motionen, är alltför god och spelar alltför stor ekonomisk roll, för att vi utan vidare skulle låta den försvinna, såsom man gjorde med motionerna i frågan för tjugufem år sedan.

Såsom frågan nu ligger har jag endast velat uttala detta och har, herr vice talman, intet yrkande att göra.

Herr Jönsson i Slätåker: Med anledning av herr von Sneiders påpekande, att vi snart ha en utredning i frågan att förvänta och att då säkerligen även detta önskemål blir tillgodosett, vill jag säga, att det tror också jag. Jag vet, att vi ha denna utredning att förvänta, men det är just under väntetiden, som jag vill ha denna olägenhet avhjälpd. Ty säga vad man vill, så är det dock en synnerligen stor olägenhet, att det tages bort tio dagar av den allra brådaste skördetiden under sockerbetsupptagningen. Det ställer sig då icke så lätt för oss att kunna fullgöra vår plikt och vår gärning, som herrarna kanske tro. Då den 24 oktober kommer, stå i regel gårdarna kanske ofta endast med halv arbetsstyrka. Vad statfolket beträffar, så kunna de ju icke stanna över en enda dag, ens mot överbetalning, utan de måste packa ihop sina saker och fara till sin nya plats. Minst åtta, kanske tio arbetsdagar gå därvid förlorade, och vad det vill säga

Ang. ändring
i
jogostadgan.
(Forts.)

Ang. ändring i legostadgan. i en så bråd tid som denna, torde vara klart för var och en, som känner till förhållandena.

(Forts.)

Jag vill i likhet med den föregående talaren uttrycka den förhoppningen, att den utredning, som är att förvänta, måtte komma så snart som möjligt. Det är ju den enda tröst jag har kvar, ty jag förstår, att kammaren väl icke blir så vänlig, att kammaren tar motionen, vilket jag ju helst skulle önska. Men då får jag, som sagt, trösta mig med, att utredningen kan förväntas så snart som möjligt.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr vice talmanen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen blev utskottets hemställan bifallen.

§ 7.

Interpellation.

Ordet begärdes härefter av

Herr **V e n n e r s t r ö m**, som yttrade: I dag har den finska riksföreståndaren Mannerheim på den svenska regeringens inbjudan kommit till Stockholm för att vara den svenska konungens och nationens gäst. Som sådan har han i dag hyllats med äreportar, militärparader och festligheter. Bland Sveriges arbetare och vida därutöver bland andra medborgare råder en stor harm emot detta regeringens handlingsätt, då herr Mannerheim betraktas som den främsta representanten för den brutala vita terror, som i Finland utövats och utövas mot därvarande arbetarklass. I Norge har efter interpellation av den socialdemokratiska ordföranden Buen därvarande regering enligt dagens telegram anmodat herr Mannerheim att icke besöka Norge nu. I Sverige ha arbetarklassens organisationer enstämmigt protesterat mot besöket.

Med anledning av vad sålunda anförts, får jag anhålla, om kammarens tillstånd att till herr statsministern få framställa följande spörsmål:

Vad är anledning till att den svenska regeringen till Sverige inbjudit den finska riksföreståndaren?

Ifrågavarande framställning bordlades på begäran.

§ 8.

Till bordläggning anmälde:

konstitutionsutskottets memorial:

nr 4, i anledning av kamrarnas remiss av **Kungl. Maj:ts** proposition nr 39 med förslag till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.; och

nr 5, i anledning av första kammarens remiss av motion nr 133 av herr **Kajiser**, i anledning av **Kungl. Maj:ts** förslag till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.;

statsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om reglering av vissa inom statsförvaltningen anställda kvinnliga biträdens avlöningsförmåner m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om frihet för musiker i vissa fall från bevillningsavgift enligt förordningen angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;

nr 5, i anledning av väckt motion om införande i förordningen om taxeringsmyndigheter m. m. av föreskrift angående underrättelse i visst fall åt skattskyldig om beslut rörande hans taxering och skälen därför;

nr 6, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser angående taxering av fastigheter och byggnader för bostadsändamål;

nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ts angående ändrade föreskrifter i fråga om den ort, där vinst genom försäljning av fastighet skall taxeras till bevillning; och

nr 8, i anledning av väckt motion om tullfrihet för tryckpapper;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 3, angående utbetalning av förskott i avräkning å tillfälligt arvodestillägg åt tjänstemän och vaktbetjände hos riksdagens kamrar och utskott;

nr 4, i anledning av väckta motioner om inställande av tryckningen av kamrarnas protokollsutdrag m. m.;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om visst undantag från tillämpningen av 49 § 1 mom. och 165 § 1 mom. lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för likviderande av förfallen skuld å statslån till Hässleholm—Markaryds järnvägsaktiebolag; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning;

nr 2, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning; och

nr 3, i anledning av väckt motion med förslag till ändrad lydelse av 10 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr *Jansson* i Falun under 5 dagar fr. o. m. den 13 febr. och
» *Nilsson* i Malmö » 5 » » 14 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,37 e. m.

In fidem
Per Cronvall.